

Onder Weg

HOOPVOL EN
INSPIREREND

*‘Gelukkig, ik
ben God niet’*

RUST ZOEKEN

Soms lijkt het of wij God
overeind moeten houden
Bram Beute

‘In de kerk moeten
we in verwarring
worden gebracht’
Gerrit Leene

‘Ik vond het extreem
egoïstisch om tijd voor
mezelf te nemen’
Anneloes Vuijk

Onderweg

Een week of wat geleden fietste ik in Friesland. Het was mijn jaarlijkse vakantie week voor Dit Koningskind. Ditmaal een fietsvakantie dus.

Met tandems, e-bikes, een driewieler en lage-instappers vormden we een bont gezelschap, een neon lint door het groene Gaasterland. Het was weer prachtig. Dat zeg ik ieder jaar en het wordt steeds mooier.

Een week vol met liefde, schoonheid, humor, gezelligheid en diepe ontroering. Ik raak ontroerd over het ongeremde genieten, de eerlijke kwetsbaarheid, het zonder gêne om hulp vragen, de diepe dankbaarheid, pijnlijke

directheid en de eindeloze knuffels die we als begeleiders ontvangen.

Wij zijn er om te helpen, maar we hebben de hulp van deze mensen zo hard nodig, denk ik weleens. Om te leren hoe het samen onderweg zijn bedoeld is. Om echt ontvankelijk te zijn voor elkaar. Om te ontdekken wat het is om een Koningskind te zijn.

JANNET DE JONG IS TEAMLEIDER BIJ PARC SPELDERHOLT EN REDACTEUR VAN ONDERWEG

Ruststress

Vlak voor de vakantie is het altijd stressen. Alle mails zoveel mogelijk wegwerken, nog even naar de kampeerwinkel om de laatste dingen te kopen, wassen draaien zodat je mee kunt nemen wat mee moet. Na deze stresspiek breekt de vakantie aan. Het duurt meestal een paar dagen voordat de rust indaalt in mijn hoofd en lijf. Later in de vakantie komt er dan een moment van diepere reflectie. Hoe ging het, het afgelopen jaar? Waar heb ik zin in, na de vakantie? Waar zie ik tegenop? Vooral: hoe kan ik voldoende rust inbouwen in mijn leven?

Het gekke is dat hierover nadenken weer nieuwe stress kan opleveren. Ruststress. Ik kan namelijk wel duiden waarom ik te druk ben geweest of te veel energie heb gestoken in ongezonde dingen. Maar dan? Hoe kun je dat voorkomen? Met goede voornemens of nog meer controle red ik het niet.

Ruststress kan ook een veel diepere laag zijn in je leven. Dat je voortdurend onvrede voelt over hoe je je leven invult. Als je daar ontevreden over bent, voel je stress. Het gaat er dus niet alleen om dat je druk bent, maar over hoe je druk bent. Hoe kun je dat veranderen? Het antwoord zoek je vaak in het plannen van vrije tijd, je agenda wat meer leegmaken, bewuster nadenken over de relaties die je hebt. Maar ook dit actieve rust zoeken kan je soms met lege handen laten staan.

» Met nog meer controle red ik het niet «

Toen we een vakantienummer van *OnderWeg* wilden maken over rust, beseften we dat rust veel meer is dan 'het rustig hebben'. Sommige mensen functioneren juist heel goed met deadlines. Een duidelijke structuur en daginvulling geeft hun juist rust. Wat is eigenlijk de rol van de kerk in het vinden van rust? Een stiltemoment in een drukke kerkdienst is niet voldoende om diepere rust te vinden. Het kerkelijke leven kan ook bol staan van vergaderingen, beleidsplannen en de druk van verwachtingen in het pastoraat. Ook de kerk kan zorgen voor een burn-out.

Daarom gaan we terug naar een basale gedachte. Gelukkig ben ik God niet. Ik mag alles loslaten om van Hem te ontvangen. Gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar wel de moeite waard om relaxed mee te oefenen.

PETER HOMMES IS PREDIKANT VAN DE GKV
IN LEUSDEN EN REDACTEUR VAN *ONDERWEG*

>> COLOFON

OnderWeg is een inspirerend magazine voor christenen die God en de kerk liefhebben en midden in het leven staan. *OnderWeg* schrijft over relevante en actuele thema's voor christenen en bevat rubrieken over jeugdwerk, missionaire kerk-zijn en Bijbelstudie. *OnderWeg* ontstond in 2015 uit een samenvoeging van *Opbouw* en *De Reformatie*.

Redactie

Bram Beute, Jaap Cramer, Peter Hommes, Jannet de Jong, Leendert de Jong (hoofdredacteur), Pieter Kleingeld, Jordi Kooiman (webredacteur), Jacomine Oosterhoff (eindredacteur), Annelies Smouter (eindredacteur), Karel Smouter, Geranne Tamminga, Tineke Verhoeff (beeldredacteur thema), Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Redactieadres

Nocturnestraat 12, 7323 LC Apeldoorn, redactie@onderwegonline.nl

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: SPAbonneeservice, A. van Leeuwenhoekweg 34, 2408 AN Alphen aan den Rijn, 088-1102060, administratie@onderwegonline.nl.

Abonnementen

Jaarabonnement Papier Plus: € 61,50 (studenten € 30,75/Europa € 102,00/buiten Europa € 135,00).

Halfjaarabonnement Papier Plus: € 33,00.

Digitaal abonnement via een app: € 39,50 (studenten € 19,75).

(Digitaal) Proefabonnement: drie maanden gratis.

Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag in op www.onderwegonline.nl/abonneren.

IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Bestuur Persvereniging *OnderWeg*

Ellie Huisman, Arie Liebeek, Aad Lootens, Anko Oussoren en Hillie van de Streek.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05, adverteren@onderwegonline.nl, www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold Communicatievormgevers, Rondweg 76, 8091 XK Wezep, 038-376 33 90, onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle, Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

www.facebook.com/onderwegonline

www.twitter.com/onderwegonline

www.instagram.com/magazine_onderweg

^

6 'GOD DE HEER IS EEN ZON EN SCHILD'

'HOE KAN IK DOMINEE ZIJN EN TEGELIJKERTIJD OOK NOG RUIMTE HOUDEN VOOR MIJN GEZIN EN VOOR VRIJE TIJD?' MOET IK NIET ALTIJD BESCHIKBAAR ZIJN?' VROEG BRAM BEUTE ZICH AF TOEN HIJ PREDIKANT WERD. EEN WIJZE OOM ZEI TEGEN HEM: 'JE HOEFT GOD NIET TE ZIJN.'

20

EYEOPENER 'ZON, ZIE UW MOEDER'

Het gezin van Jozef en Maria zou een geschikte kandidaat zijn voor het familiediner. De verzoening in dat gezin komt uiteindelijk tot stand, maar niet tijdens een maaltijd. Roel Venderbos duikt in de familiegeschiedenis van Jezus.

24

OPINIE ECHTE EREDIENST VERANDERT JE LEVEN

Rond liturgie leven in de kerk veel, vaak tegenstrijdige, verlangens. Het kan altijd anders. Maar echte verandering, zegt emeritus hoogleraar Kees de Ruijter, komt vanuit God. Een kerkdienst is geen eenmalig *life changing event*, maar een levenslange oefening om Gods lichaam te zijn.

^
10 'EEN MENS KAN NIET LEVEN VAN REGELS ALLEEN'
MANAGER GERRIT LEENE INTRODUCEERDE BIJ PHILADELPHIA DE REGELARME ZORG. IETS WAT HIJ OOK GRAAG IN DE KERK TERUG ZOU ZIEN. 'GELOVEN BEGINT MET VRIJHEID. HET HOEFT ALLEMAAL NIET AF TE ZIJN. LAAT DE DINGEN ZIJN ZOALS JE ZE VAN DE HEER HEBT GEKREGEN.'

'Gelukkig, ik ben God niet'

Stockbeelden: DjelicS/iStock (cover); Ultramansk/iStock (pagina 6); Solovyova/iStock (pagina 8); SeventyFour/iStock (pagina 14); Tinnakorn Jorruang/iStock (pagina 16); Jack Sparrow/Pexels, Jill Dimond/Unsplash, Niklas Ohlogge/Unsplash, Tima Miroshnichenko/Pexels (pagina 18 en 19); Rick Short/Lightstock (pagina 20); José Roberto Roquel/Lightstock (pagina 24); william87/iStock (pagina 34)

^
32 ONTMOETING 'HET HANGT NIET VAN MIJ AF'
Anneloes Vuijk is gezegend met een enorme dosis geloof en wilskracht. Het bracht haar naar Afghanistan. Maar eenmaal terug in Nederland liep ze keihard tegen haar grenzen aan. 'Terwijl ik er helemaal doorheen zat, werd ik toch door God gebruikt. Dat was zo bijzonder om te ontdekken.'

14 'STILTE IS GEEN DOEL, MAAR EEN MIDDEL'
WE SNAKKEN NAAR RUST. DUS ZITTEN DE GASTENHUIZEN VAN DE KLOOSTERS VOL. MAAR ZOU DE KERK NIET OOK EEN PLEK VAN RUST KUNNEN ZIJN? CATHARINUS VAN DEN BERG GAAT OP ZOEK NAAR HET ANTWOORD OP DE VRAAG WAT DE KERK VAN HET KLOOSTER KAN LEREN.

v

Rustig, we hoeven God niet te zijn

Waar vind je rust en ruimte voor ontspanning als er zoveel dingen zijn om je zorgen over te maken? Hoe neem je verantwoordelijkheid zonder eraan onderdoor te gaan? Bram Beute kreeg jaren geleden een advies dat hem nog steeds op de been houdt en dat hij graag doorgeeft.

TEKST BRAM BEUTE

Hoe kan ik dominee zijn en tegelijkertijd ook nog ruimte houden voor mijn gezin en voor vrije tijd? Moet ik niet altijd beschikbaar zijn? Toen het einde van mijn studie theologie naderde, werd dat een vraag voor mij. Een oom die therapeut is, hielp me verder. 'Hoe doe jij dat nou, als er een patiënt belt en je bent net met je kind aan het badmintonnen?' vroeg ik hem. 'Dan neem ik de telefoon niet op', zei hij. 'Maar als die ander nu net op dat moment een eind aan z'n leven wil maken?' 'Dat weet ik niet, maar ik denk dan: "Ik ben de Here God niet."' Dat heb ik altijd een enorm bevrijdende gedachte gevonden. Ik ben God niet. Het geeft me bij veel stress en zorgen ook veel ontspanning. Niet alles hangt van mij af. Ik hoef de wereld of een medemens niet te redden, want ik ben God niet. Ik gun veel meer mensen deze ontspanning. Met het steeds verder verdwijnen van het geloof in God is er in onze samenleving ook veel stress gekomen en dat gaat ook de kerk niet voorbij. Als God er niet is, dan moeten we misschien toch wel zelf god zijn of iets of iemand als god omhooghouden. Eigenschappen die traditioneel aan God werden verbonden als almacht, eenheid, rechtvaardigheid en alwetendheid worden nu verbonden aan mensen, instituten en instituties.

Doen alsof

Daar zijn eeuwen aan voorafgegaan, waarin we veel ontdekt en uitgevonden hebben. De verdiensten van wetenschap en techniek zijn enorm en we hebben veel om dankbaar voor te zijn. Tegelijk is de illusie geschapen dat uiteindelijk alles wel te verklaren en op te lossen is. En dat is niet alleen maar hoopvol en bevrijdend. Het schept ook de verplichting om alles te verklaren en op te lossen. Wat er toch nog misgaat, moet bovendien de volgende keer voorkomen worden.

Bij een ramp is de eerste reflex om te zoeken naar de oorzaak en de schuldige, maar vooral ook: hoe kunnen we deze ramp een volgende keer voorkomen? Die vraag beantwoorden lijkt belangrijker dan rouwen om wat er is gebeurd. Natuurlijk is het goed om van fouten en ongelukken te willen leren, maar dat alle ongelukken voorkomen hadden kunnen en moeten worden, is de illusie van de almacht. Alsof we met genoeg controle, protocollen en regels het kwaad in de greep kunnen houden. Hoe behulpzaam controle en protocollen ook kunnen zijn, de dwingende kracht ervan heeft geleid tot een enorme administratie in bijvoorbeeld de zorg of ontwikkelingssamenwerking, die mensen afhoudt van het eigenlijke werk dat ze graag doen en dat ook moet gebeuren. De illusie van menselijke almacht beperkt ons in ons menszijn. Het goede leven is niet allereerst angstig fouten voorkomen, maar kunnen rouwen, fouten mogen maken en je kunnen richten op het goede.

Niet alleen techniek en controle, ook wetenschap geeft ons gemakkelijk de illusie dat we god zijn. Er is zoveel ontdekt, zoveel dat we weten, zoveel informatie beschikbaar; we lijken wel alziend, alomtegenwoordig. We verliezen uit het oog dat we sterk bepaald zijn door onze tijd, plaats en culturele context. Alsof we de werkelijkheid vanuit Gods gezichtspunt kunnen

» Kunnen we met controle, protocollen en regels het kwaad in de greep houden? «

»

bezien. We spreken over 'universele mensenrechten', alsof wij in staat zijn om voor alle mensen te bepalen wat goed is. Diversiteit en multiculturaliteit omhelzen we soms in theorie, maar in de praktijk blijkt het toch maar knap lastig en gaan we toch liever uit van één geldende waarheid en moraal voor iedereen. Dat ligt nauw aan tegen 'rechtvaardigheid'. In de klassieke theologie is dat een eigenschap van God. Alleen God is rechtvaardig. Hij alleen is de Rechter over allen. Maar als God er niet meer is, moeten we zelf rechter zijn. Over alles en iedereen. Je moet een mening hebben over tal van personen en kwesties in het nieuws. Oordelen worden hard en duidelijk geveld, zoals zichtbaar wordt in de cancel culture. Maar we zijn God niet en we hoeven dat ook niet te zijn. We zijn niet almachtig, alwetend, alomtegenwoordig, één

» God niet te hoeven zijn, maakt het leven spannender «

en rechtvaardig. We zijn beperkt in ons zijn, kunnen en weten. We zijn lokaal gebonden en met zonde bekleet. Dat zeggen is niet jezelf een minderwaardigheidscomplex aanpraten. Het is je plaats weten, zodat je op die plaats kunt groeien en bloeien. Het bevrijdt van illusies die opjagen en overspannen maken.

Wij zijn niet volmaakt en onze systemen ook niet. We zijn gelukkig God niet en we hoeven Hem ook niet te creëren of omhoog te houden. Want ook al onze (controle)-systemen zijn net als wij beperkt en ook daar werkt de zonde door.

God in de kerk

Ook aan de kerk gaat het streven om als God te zijn niet voorbij. Natuurlijk belijden we in God te geloven en niet in onszelf, maar de praktijk laat nogal eens iets anders zien. We leven elke dag in een wereld die ervan uitgaat dat God er niet is, dat maakt dat ook christenen het maar moeilijk vinden om werkelijk te geloven dat God er is en zorgt. Ook het spreken van christenen over de kerk, de samenleving en de toekomst klinkt nogal eens alsof ze de controle denken te (moeten) hebben. Alsof ze alwetend zijn en over van alles rechtvaardige oordelen kunnen vellen. Dat alles dan ook vaak in de naam van God. Soms lijkt het alsof wij God overeind moeten houden, in plaats van Hij ons. Ik zie onszelf terug in die Israëlieten die bij de berg op Mozes staan te wachten. Als het te lang duurt, worden ze bang. Ze krijgen taal noch teken van Mozes of de HEER. Ze voelen: we moeten zelf in actie komen. Ze kunnen tenslotte niet altijd maar bij deze berg blijven. Ze hebben er veel voor over om te kunnen zien dat God bij hen is en hen zal leiden. Dus maakt Aäron een beeld voor hen. Ze juichen: 'Israël, dit is je God, die je uit Egypte heeft geleid!'

(Exodus 32:1-4) Zo is het veel vaker gegaan. God lijkt afwezig, machteloos en er moet dus actie komen om Hem zichtbaar en aanwezig te maken. Dat kan door het maken van een beeld dat je goed stevig vastzet (Jesaja 41:7). Door het meenemen van een tabernakel in de oorlog (1 Samuël 4:3,4). Of door je bij dreiging vast te klampen aan het gebouw waarin Hij vereerd wordt (Jeremia 7:4). In alle gevallen is er sprake van klein geloof of ongelof. Je niet kunnen of willen toevertrouwen aan God van wie de naam is: de Aanwezige, Hij die er is. Dat lijkt te vaag, te ongrijpbaar. Ik zie het nog steeds gebeuren. Bijvoorbeeld wanneer christenen roepen dat we nu in actie moeten komen, want anders blijft er na corona helemaal niets meer van de kerk over. Dat we nu het roer moeten omgooien, want anders zijn er straks helemaal geen jongeren meer in de kerk. Dat we de kansen moeten grijpen die corona ons geeft, want anders... Maar wij zijn God niet. Wij hoeven God niet overeind te houden. De kerk of deze wereld ook niet. Dat doet Hij wel.

Wie is God?

Maar hoe dan en waar is God dan aanwezig? Bij 'god' wordt nogal eens gedacht aan een almachtig, alwetend, alziend, eeuwigdurend opperwezen. Misschien is dat ook een vorm van projectie. Alles wat we zelf niet zijn, maar wel zouden willen zijn, projecteren we dan op God. In de Bijbel kom je dergelijke omschrijvingen van God ook wel tegen. Toch is dat niet de kern. Alleen door Jezus Christus leren wij God kennen. In Jezus blijkt God heel anders dan wij gedroomd of gedacht zouden hebben. Hij wil dicht bij ons zijn. Hij heeft ons zo lief dat Hij zichzelf geeft. Aan het kruis wordt Hij verheven. Daar wordt zijn majesteit

zichtbaar (bijvoorbeeld Johannes 3:14; 12:23). In totale vernedering van Jezus aan het kruis ligt Gods verhoging. In totale machteloosheid is zijn almachtige liefde werkzaam. Dat geeft moed: nooit meer hoeven wij te denken dat God afwezig is of niets meer kan doen.

Rust vinden

We hoeven God niet te zijn of Hem overeind te houden. Hij is er en Hij is aan het werk. Dat kan je een heel andere houding geven naar je zorgen en verantwoordelijkheden. Als

» God houdt de wereld en de kerk wel overeind «

predikant zou ik me kunnen richten op wat er mist in de kerk en wat er anders zou moeten. Dat is op zich niet verkeerd, maar ik leer steeds meer om ergens anders te beginnen. De kerk en ook deze wereld waren er al voor mij en zullen er ook na mij nog wel zijn, want God is er. Ik vraag me steeds vaker af: waar zie ik sporen van Gods aanwezigheid en van zijn werk? Hoe kan ik die in dank aanvaarden en ook voor anderen steeds meer zichtbaar maken? In de kerk leven we niet van een tekort, maar van Gods overvloed. Vanuit die blikrichting leven geeft ontspanning, inspiratie en nieuw elan. Zo hebben we in onze gemeente verschillende keren aan het einde van het jaar aan elkaar gevraagd: waar heb jij God aan het werk gezien? Dat leverde veel verschillende mooie antwoorden op. Als we plannen maken in de kerk, proberen we daar steeds te beginnen: wat geeft God al en wat kunnen wij daarmee doen? In het pastoraat doe ik dat vooral, ook al

voel ik de verleiding om de messias te willen of te moeten zijn. Ik realiseer me steeds meer dat God allang aan het werk is. Mijn taak houdt zelden meer in dan samen met de ander zoeken naar waar God is en aan het werk is. Zelfs op de donkerste plekken, vaak juist daar, is Hij te vinden. Zo probeer ik in de wereld te staan. Ik volg het nieuws vaak gretig, maar als het me teveel wordt, sla ik de krant dicht en denk: 'Ik ben gelukkig God niet.' Ik bid voor mensen ver weg die lijden en naar wie ik machteloos kijk, maar bij wie Hij is. God niet te hoeven zijn maakt, zoals Thomas Halík schrijft, het leven spannender. Er valt altijd meer te ontdekken over waar Hij al aanwezig en bezig is. Het ontspant ook. Ik hoef

» In de kerk leven we niet in een tekort, maar van Gods overvloed «

geen controle te hebben. Die is in goede handen. Ik kan van harte meeleven, meevieren, meelijden met anderen zonder dat ik hen hoef te bewaren tegen allerlei kwaad of hen ervan moet redden. Ik hoef niet meer te doen dan lief te hebben wat (en wie) God me geeft. Dat geeft rust en moed om de zorgen van de wereld en de kerk onder ogen te komen. Of met de woorden van Psalm 84:

*'God de HEER is een zon en een schild.
Genade en glorie schenkt de HEER
aan wie onbevangen op weg gaan.'*

BRAM BEUTE IS PREDIKANT VAN DE BAZUINKERK IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN ONDERWEG

Leestips

Thomás Halík, *De nacht van de biechtvader. Christelijk geloof in een tijd van onzekerheid*, Zoetermeer (Boekencentrum), 2016, met name 'De vreugde niet god te zijn' (hoofdstuk 7).

Nikolaas Sintobin, *Vertrouw op je gevoel. Keuzes leren maken met Ignatius van Loyola*, Utrecht (Kokboekencentrum), 2021, met name 'Onderscheiden tussen goed en kwaad' (hoofdstuk 6).

‘Ik mag in vrijheid onderzoeken waarom het gaat’

Regels en protocollen geven zekerheid, op het werk en in de kerk. Gerrit Leene, scheidend inspirator regelarme zorg bij Philadelphia Zorg, vroeg zich af of dat wel zo was. Een gesprek over hoe het anders kan.

Bij de achterdeur klinkt druk gekwetter, mussen verdringen zich rond een voerbakje. In de bloemrijke tuin van de familie Leene is het aantal vogels flink toegenomen de laatste tijd. ‘In coronatijd ben ik ze gaan voeren,’ verklaart Gerrit. ‘Dat soort dingen ga je dan doen, hè.’ Na een loopbaan van 43 jaar gaat hij deze zomer met pensioen.

Het bos in

Dat hij met mensen met een verstandelijke beperking wilde werken, stond voor Gerrit al vroeg vast. ‘Het is die ander die niet zomaar te begrijpen is. Maar als je ze ontmoet, dan krijg je wat ze zijn. Er zit geen filtertje tussen zoals bij ons. Elke dag hebben ze me de spiegel voorgehouden: dit ben ik, wie ben jij?’ Na zijn studie aan de sociale academie begon Gerrit in 1978 als groepsleider in Groningen. ‘Het was de tijd dat je op zaterdagmiddag het busje pakte en tegen de jongens zei: wie gaat er mee? Dan doken we het bos in, lekker wandelen. Als je nu zoiets wilt plannen, het is niet te filmen wat je dan allemaal moet regelen. Je kunt niet zomaar spontaan iets gaan doen met de groep, je bent gebonden aan allerlei regels.’

Ambities

Rond 2008/2009 raakte Philadelphia in een crisis. Er stond een fusie op stapel, er moest een megaorganisatie ontstaan. ‘Ik heb zelf ook als

regiodirecteur aan die top gezeten en meegedaan in die bestuurdersambities, daar schaam ik me nog wel eens voor. Wat zouden onze bewoners ermee opgeschoten zijn?’

Op een avond was Gerrit uitgenodigd bij een groep in Hengelo. ‘Een groep van zeven bewoners vroeg me te komen eten. Ze woonden op een locatie waar zorg en wonen gescheiden waren: huur en onderhoud moesten ze zelf betalen, de zorg leverden wij. Nu hadden ze de huiskamer opgeknapt en de gangen geveerd. Dat was te duur, maar ik had als regiomanager wat bij elkaar kunnen rommelen uit de zorgmiddelen. Volgens de regels mocht dat niet, maar ik zat daar niet mee. De klus was klaar en de bewoners wilden me bedanken. Omdat ik net de nachtbegeleiding had moeten wegbezuinigen, zag ik er wel wat tegenop gezellig met ze te gaan eten. Het werd toch een leuke avond daar in dat opgeknapte huis. Ze vertelden elkaar verhalen, deelden wat ze voor elkaar betekenden. Ik vroeg op een bepaald moment hoe ze het nu 's nachts deden. Ach, zeiden ze, we kunnen toch de buurman vragen als er wat is. Weer op weg naar huis knaagde er iets bij

me. Als ze het zo goed hebben met elkaar, wat voeg ik daar met mijn salaris en leaseauto eigenlijk aan toe? Wat betekenen ik als vertegenwoordiger van het systeem van regels en protocollen nu concreet voor hen? Dat liet me niet meer los. Het was het begin van een proces, een moment dat ik iedereen gun.’

Koelkast op 19 graden

De fusie werd ontmanteld, Philadelphia ging weer alleen verder, er moest aan nieuw vertrouwen gebouwd worden. ‘Dat moest van onderaf gebeuren. Terug naar de essentie, gaan doen waar we goed in waren: zorg leveren. We wilden het systeem van actielijstjes, roosters en regels daaraan dienstbaar maken. Wat in de huizen gebeurde werd in getallen uitgedrukt, een cijfer voor cliënttevredenheid en een cijfer voor medewerkerstevredenheid. Ik liep lang genoeg mee om te weten dat die getallen niet zo veel zeiden over hoe het er werkelijk aan toe ging. Medewerkers zaten klem tussen het systeem van regels en de wensen van

» *‘Als je je aan de regels hield, had je niets verkeerd gedaan’* «

ouders. Het moest, en ze deden het, omdat het van ze gevraagd werd en het hen zekerheid gaf. Als je je aan de regels hield, had je tenminste niets verkeerd gedaan. De temperatuur van de koelkast moest bijvoorbeeld dagelijks worden gecontroleerd en op een lijst ingevuld. In een van de huizen noteerden de medewerkers dagen achter elkaar 19 graden Celsius zonder dat iemand actie ondernam. Het voedsel kon in de vuilnisbak, maar de lijst klopte tenminste. Ze hadden gedaan wat ze moesten doen.’

Van onderaf

In 2011 kwam het Ministerie met een vraag die Philadelphia goed uitkwam: of ze wilden meewerken aan een experiment met regelarme zorg. Gerrit Leene kreeg de opdracht om hier gestalte aan te geven, van de Raad van Bestuur. ‘Dat laatste is wezenlijk. Als je de top niet mee hebt, ben je kansloos in zo’n proces. Samen met een aantal locatiemanagers en een collega van het hoofdkantoor die alle regels van haver tot gort kende, ben ik aan de slag gegaan. We hebben zeven zorglocaties geselecteerd in mijn eigen regio. Het eerste jaar hebben we alleen besteed aan het helder krijgen van de visie. De presentietheorie van Andries Baart sprak ons erg aan, hij zet de relatie tussen cliënt en medewerker centraal. Zorg verlenen doe je niet

»

door protocollen te volgen, maar door warmte, interesse, medeleven te tonen.

We zijn van onderaf te werk gegaan en met de teams gaan praten over wat wezenlijk is in het werk. Pas toen we wisten waarom het bij ons draaide, zijn we in werkgroepjes de regels gaan bekijken. Hoe willen we keukenkastjes schoonmaken? Hoe doen we kwaliteitsmetingen? Kan de administratie niet eenvoudiger? We hebben een Wifi-aansluiting op elke locatie gevraagd en laptops aangeschaft. De vaste computer in het kantoor, waardoor medewerkers zich voor de administratie moesten terugtrekken, werd overbodig. Die kon nu in de groep gebeuren.'

» 'Waarom doen we wat we doen?' «

Op de groep

'De vraag die we steeds stelden was: waarom doen wij de dingen zoals we ze nu doen? Veel mensen vonden dit verwarrend. Dat was ook mijn bedoeling, zorgen dat ze na een avond praten van het padje waren. Daardoor moesten ze zelf naar antwoorden zoeken. Als ze die vonden, als ze er doorheen waren, kregen ze de rust en de overtuiging die nodig was om het ook echt anders te doen. Cruciaal was dat ze elkaar verhalen vertelden. Wat zitten we hier te doen? Wat gebeurt er in de groep? Waar word ik blij van? Wat frustriert me? Die ervaringsverhalen, het stellen van open vragen, hebben het beslissende duwtje gegeven. Waarom doen we wat we doen? Ze hadden toch een vak geleerd, konden toch zelf ook nadenken over hoe het werk gedaan moest worden? Zo kwamen we uit op een formule: *vrijheid x verantwoordelijkheid = vertrouwen*². Als jij je vak zo goed mogelijk wilt doen, in vrijheid, en je houdt jezelf scherp, dan wil je daarvoor ook verantwoordelijkheid dragen en ontstaat er zelfvertrouwen en vertrouwen in elkaar. Laatst vroeg iemand van het hoofdkantoor: waaraan kunnen we het resultaat van dit proces nu afmeten, wat typisch een vraag vanuit het 'oude' denken is. Ik vertelde hem wat een ouder van een cliënt zei. "Als ik nu op bezoek kom, dan kom ik jullie in de gang al tegen. Voorheen zaten jullie in je kantoor en was er nooit iemand op de groep." Dat is het!'

Verwarring

'Waarom doen we wat we doen? Daarnaar moet je steeds terug. Ook in de kerk, goed beschouwd een regelinstituut van de bovenste plank.' Gerrit Leene is voorzitter van de kerkenraad van de Bazuinkerker in Kampen. 'We hebben in de vrijgemaakte kerken

jarenlang onze identiteit ontleend aan regels. Zo zijn wij, zo doen wij het, dit is onze kerkorde, zo zit de liturgie in elkaar. Daar is niets mis mee, maar de tijden veranderen, de samenleving en cultuur veranderen. Dan is het tijd om de vraag serieus te nemen: wat zitten wij nu te doen? Dat vinden mensen lastig en ik begrijp dat wel. Ik moet in deze onrustige wereld al zoveel keuzes maken, dan gaat die kerk me ook nog van het padje helpen. Maar ook in de kerk hebben we het nodig dat we in verwarring worden gebracht. Dat leidt namelijk tot vragenstellen, opnieuw nadenken en positie kiezen. Als we dat niet doen, dan bloedt de gemeenschap dood. Een mens kan niet leven van regels alleen. Aristoteles zei het al, dat een gemeenschap niet wordt gevormd door wetten en regels, maar door vriendschappelijke relaties.'

Rijkdom

'Weten we in de kerk nog waarom we doen wat we

doen, zijn we ons bewust van de grondwet? God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf, dat is de grond onder ons handelen, daarnaar moeten we terug. En van daaruit opnieuw naar de regels kijken of eraan bijdragen om dat te realiseren. Bij Philadelphia stelde ik steeds de vraag: waarom is deze regel er gekomen? De temperatuur van de koelkast moest gemeten worden, omdat ooit de schimmel in de koelkasten stond, maar nu was het protocol belangrijker geworden dan het doel.

Hoe doen jullie het eigenlijk thuis? vroeg ik dan. Jullie weten allemaal hoe je een keuken schoonhoudt, dus handel dan daarnaar. Als wij in de kerkenraad een beleidsplan moeten maken, dan stel ik eerst de vraag: wat hebben wij al, wat is de rijkdom die God al gegeven heeft? Vervolgens kunnen we oppakken wat op ons pad komt, ruimte geven aan initiatieven die spontaan langskomen. We hoeven niet alles zelf te bedenken en te organiseren.'

Zwaluwen

'Bij mijzelf stond verantwoording ook altijd voorop,

» **'Het protocol was belangrijker geworden dan het doel'** «

zo zijn we opgevoed. In het traject om te komen tot regelarme zorg heb ik ontdekt dat geloven begint met vrijheid. Het hoeft allemaal niet af te zijn, ik hoef God niet te zijn. Laat de dingen zijn zoals je ze van de Heer hebt gekregen. Als ik vanuit vrijheid keuzes maak, dan ben ik daarvoor ook verantwoordelijk en leg ik uit welke stappen ik neem. Dan komt het vertrouwen. Dat is het resultaat van het proces, niet het uitgangspunt. Dat besef heeft mij enorm veranderd. Ik mag in vrijheid onderzoeken waar het in het geloof en het leven om gaat en daarin mag ik fouten maken. Ik ben Gods geliefde kind, dat kan niemand van mij afnemen. Na elke scheppingsdag beschouwde God zijn werk en zag Hij dat het goed was. Zo mag ik na een werkdag terugkijken en een conclusie trekken: het is goed geweest, op naar de volgende dag.'

Gerrit Leene opent de achterdeur en speurt de lucht af. 'De zwaluwen vliegen laag, we krijgen regen.'

ARIE KOK IS JOURNALIST EN TEKSTSCHRIJVER

> Van de redactie

De kop omhoog

Een bierviltje, niks bijzonders, stukje karton waarop je een glas zet. Toch doe ik er vaak wel iets mee. Ik pruts eraan, kijk ernaar. Recent zag ik op zo'n viltje de afbeelding van een struisvogel. Maar dan een die de kop niet in het zand steekt, maar omhoog kijkt. Er stond bij: leef met de kop omhoog. Ik had er weinig mee. 'Kop' is niet mijn dagelijkse taalgebruik. De zin voelt ook pretentief, alsof dát de enige juiste levenshouding is. Later ging het zinnetje praten. En ik dacht: er zit toch iets waardevols in. Let eens niet op wat dichtbij ligt, op hoe je de dingen normaal aanpakt, maar focus op wat (straks) écht belangrijk is.

» Later ging het zinnetje praten «

Daarna ging het bijna vanzelf. Neem Nederland en corona na vakantietijd. Het is zo verleidelijk om te focussen op de – nog openliggende 🙄 – kabinetsformatie, op dagcijfers, op economisch herstel dat zo optimaal mogelijk moet zijn. Dan zegt het zinnetje: markeer eerst eens de issues die ertoe doen: het klimaat, het Europese (wan)beleid voor vluchtelingen, de stijl van leven die hoort bij het ándere normaal. Natuurlijk regel je dat allemaal niet op korte termijn, maar maak wel een plan van aanpak.

Of neem kerk zijn in de tijd waarin corona niet meer de dienst uitmaakt. Kerkmensen zijn sterk in organiseren, in overleggen over dit of dat. Maar is het niet mooi genoeg om te volstaan met het toepassen van dé lessen van corona? Ik zie er drie. Een: online blijft; wie weet welke nieuwe zoeker je ermee bereikt. Twee: ga voor verbinding, voor echte aandacht voor de ander. Drie: reserveer de zondagmiddag – die bijna overal vrijgekomen is – voor ontmoetingen in kleine kring; ook mensen-van-buiten zijn er zeer welkom.

De kop omhoog. Het lijkt zelfs een beetje bijbels. Lees de tekst in Kolossenzen: richt je op wat boven is, niet op wat op aarde is. Vertaald: wat hier gebeurt en nodig is, moet vanzelfsprekend aandacht krijgen. Maar geef die aandacht wel gemotiveerd door wat er nu en straks werkelijk toe doet: leef met Christus.

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR VAN ONDERWEG

A woman with long dark hair, wearing a light-colored long-sleeved top and trousers, is seated on a wooden chair in a church. She is seen from behind, reading an open book. The scene is dramatically lit from above, with a bright light source creating a strong lens flare and casting long shadows on the floor. To the left, a circular stained glass window with a geometric pattern is visible. The overall atmosphere is quiet and contemplative.

Veel mensen komen naar het klooster voor rust. En we snakken naar rust. Dus zitten de gastenhuizen van de kloosters vol. Maar zou de kerk niet net zo goed een plek van rust kunnen zijn? *Moeten* zijn, voor snakkende mensen? Kan de kerk iets van het klooster leren?

TEKST CATHARINUS VAN DEN BERG

Rustparadoxen van het klooster

In het Jongerenklooster, een klooster voor moderne twintigers in Deventer, beginnen we een viering af en toe met woorden van Anselmus van Canterbury. Dan horen we, geknield op de grond bij het licht van de kaarsen, in de stilte van de kapel zijn vaderlijke woorden:

*'Kom kleine mens,
laat je beslommeringen
even wat ze zijn(...)
Neem een weinig tijd voor God
en rust een weinig uit in Hem...'*

Heerlijk, om zo de viering binnen te komen. Je ziel, onrustig, mag rusten in God. Die rust komt als vanzelf als je de stilte van het klooster omarmt. Maar wie een tijdje kloosterling is, zoals de twintigers die de gemeenschap van het Jongerenklooster vormen, beseft je dat deze rust alleen is weggelegd voor gasten en beginners. Christopher Jamison, abt van de benedictijnerabdij in het Engelse Worth, beschouwt dat soort rust als een 'kortstondige troost om beginners aan te moedigen'. Heb je het kloosterlijke ritme eenmaal te pakken, dan markeert diezelfde stilte het moment 'dat de demonen aan het werk gaan om elke verdere vooruitgang te dwarsbomen'. In de stilte, zeggen de Jongerenkloosterlingen vaak, worden je draken wakker.

» In de stilte worden je draken wakker «

Rustparadox

Dat je in een klooster de rust vindt die je in de kerk mist, is een misvatting. Het kloosterleven is intens, veeleisend en ingewikkeld. Toch loont het de moeite om beter te lezen wat de abt van Worth schrijft. Hij heeft het over 'zo'n soort rust': de rust die komt als je eindelijk een beetje stil durft te zijn. Die rust is kortstondig, weet Jamison. Toch ontstaat er een rust dwars door alle onrust van het kloosterleven heen. Deze rust leunt niet op goedkope antwoorden en meditatieve technieken, maar wordt gewonnen in de confrontatie met de onrust, in de erkenning dat je dat gevecht nooit wint. Dat is de rustparadox van het klooster. De kerk kan van het klooster leren. Dat blijkt bij de Kloosterdiensten of zelfs Kloosterdagen die het Jongerenklooster verzorgt in plaatselijke gemeenten.

Die lessen zijn geen oplossingen, maar richtingen. Kloosterlingen beseffen ook dat zij gemakkelijk praten hebben. Thomas van Kempen, schrijver van *De navolging van Christus*, schrijft dat hij het als monnik, gemakkelijk heeft, omdat zijn wereld gericht is op God. De wereld waarin de niet-kloosterling leeft, is veel complexer.

Kloosterslot

Een klooster is gastvrij, maar is geen openbare gelegenheid. Om het klooster staat vaak een muur. Door die muur is de buitenwereld voor de gast even ver weg en dat geeft rust. Een klooster heeft ook een 'kloosterslot', een deel van het gebouw waar alleen de monniken komen.

In het Jongerenklooster is de completen (het gebed om 22.00 uur) het moment dat wij ook elkaar aan God toevertrouwen. In dit getijdengebed doen wij, anders dan in traditionele kloosters, vaak persoonlijk voorbede voor elkaar. Dat gebed verandert onmiddellijk van kleur als er gasten bij zijn. We hebben wel eens overwogen het nachtgebed 'besloten' te maken, maar juist dit gebed waarderen onze gasten het meest.

Anders dan in een kerk zijn er dus in een klooster verboden gedeeltes en regels over gezamenlijkheid of beslotenheid. Kerkenraden proberen vaak zo transparant mogelijk te zijn, maar ook zij moeten soms een muur optrekken, omdat betrokken mensen recht hebben op beslotenheid en veiligheid. Maar een kerkenraad heeft ook draagvlak nodig in de gemeente voor haar beleid. En dat vraagt weer om openheid. Ik denk nog steeds dankbaar terug aan mijn eerste gemeente, waar de pastorale kerkenraad werd geleid door een predikant die een fijne antenne had voor de vloeiende grens tussen vertrouwelijkheid en transparantie. Ze was er scherp op of een kwestie in een vergadering moest worden ingebracht. Bijna altijd bleek een kleiner comité beter.

Ik sprak eens een getalenteerde vrouw die een onrustig geweten had, omdat ze vaak verstek liet gaan als in de gemeente taken moesten worden opgepakt. Ze legde me uit hoe haar gezin in elkaar zat en wat dat van haar vergde. We kwamen tot de conclusie dat je gezin je eerste gemeente is. Deze vrouw had de waarde van het kloosterslot ontdekt.

Minder doen

De eisen van deze tijd maken een kapitaal verschil tussen klooster en kerk. We willen dat het klooster een oase in de tijd is. Maar een kerk moet zich voortdurend aanpassen aan de tijd. Dat is voor een deel schijn: ook kerken moeten een baken in de tijd zijn en ook

kloosters moderniseren. Op de kerk komt meer af dan op een klooster, alleen al omdat al gemeenteleden op even zoveel plekken invulling geven aan hun christen-zijn. De een pakt daklozenzorg op, de ander steunt een hulpproject in Afrika, een derde doet evangelisatiewerk op de markt en allemaal hopen ze op de hulp van de kerk.

Het klooster dwingt vanzelf soberheid af. Je wilt daar namelijk komen tot een kern. Alle overbodige rimram uit je leven glijdt daar langzaam van je af.

De kerk wil een open oog hebben voor de noden van de wereld, maar dat zijn er nogal wat. Het beperken van de inzet aan mensen en middelen op alle terreinen van die nood is in de kerk veel moeilijker en dus belangrijker. Ook een gemeente kan een profiel kiezen. Als jouw kern ligt bij het werken in je eigen stad of buurt – beperk je steun voor andere noden dan gerust tot een financiële bijdrage. Dan put je je gemeenteleden niet uit en luister je naar de kloosterles die de Jongerenkloosterlingen leerden. In hun boek *Kloosterkoffers*, geschreven door de pioniersgeneratie van het Jongerenklooster, schrijven ze dat ze geleerd hebben om minder te doen – en dat goed te doen. Ook hier duikt weer een paradox op, want is ook een kerk niet een plek om tot de kern te komen?

Zoeken en luisteren

Stilte is in het klooster, anders dan veel mensen denken, geen doel maar een middel. Het doel is rust. Om die rust te bereiken, laat de kloosterling niet alleen alle rimram uit het leven, maar ook alle geluid wegvallen. Merkwaaardig genoeg scherpt de stilte je gehoor. Kloosterleven is luisterend leven.

Niet alleen naar de stilte, maar ook naar elkaar. Op die manier zing je zelfs de getijdengebeden: luisterend. Niet wat je bijdraagt aan het volume van de zang is belangrijk, maar dat je je plek zodanig inneemt dat je de bijdrage van anderen nog kunt horen. In de kerk zing je naar buiten, in het klooster zingen we de liederen naar binnen. Tijdens elke zeven minuten stilte bidden we niet zozeer, maar luisteren we naar wat er in onze ziel gebeurt en we zoeken God. In de kern is een kloostergemeenschap volgens de heilige Augustinus 'één van hart en één van ziel samen op zoek naar God'. In het klooster draait het om zoeken en luisteren. In de kerk draait het vaak om verkondigen en zelfs overtuigen. De kloosterling is ervan overtuigd dat hij niet gevonden hoeft te hebben, niet overtuigd hoeft te zijn om rust te krijgen. Hij vindt zijn rust in het vermoeden dat zijn zoektocht zin heeft, dat hij, van tijd tot tijd, gevonden zal worden. Dat is niet vanzelfsprekend. Als jij je ziel tot rust wilt brengen, worden niet zelden je demonen wakker in jou. Soms moet je die demonen bevechten. Soms hoeft je ze alleen maar te beluisteren, omdat hun geschreeuw ineens van heel ver weg klinkt. Omdat je een rust hebt gevonden die dieper gaat dan de rust van een sluitende geloofsleer of een goed functionerende kerkgemeenschap.

Als wij de viering openen met de tekst van de kerkvader Anselmus, waarvan hierboven een gedeelte slaat, sluiten

» In een klooster draait het om zoeken en luisteren «

we hem vaak af met een andere tekst van Anselmus. Het is de belijdenis dat het weer niet gelukt is om onze ziel één te laten zijn met de eeuwige ziel van God. Het is de erkenning dat wij hier beneden blijven en Hij boven. Dat wij dus ons doel ook in dit getijdengebed, ook in deze zeven minuten stilte, niet bereikt hebben. Dat we daar rust bij hebben. Omdat het niet geeft. Omdat wij hier beneden zijn. En Hij boven.

*'Heer, U bent mijn God,
U bent mijn Heer,
en ik heb U nooit gezien.
U hebt mij geschapen,
herschapen,
U hebt mij al mijn goeds gegeven.'*

CATHARINUS VAN DEN BERG IS JOURNALIST EN BEGELEIDER JONGERENKLOOSTER

de Wittenberg
ontdekken | geloven | beleven

Vijf maanden
INSIDE-OUT
Ontdek jouw plek
in Gods wereld!

Meer weten? Kijk op **DEWITTENBERG.NL**

Ontvang gratis onze
niewsbrief met nieuws,
opinies en interviews!

MELD JE
NU AAN!

Onder
Weg
HOOPVOL EN
INSPIREREND

www.onderwegonline.nl/nieuwsbrief

Cijfers en letters

Daar weten wij wel raad mee. Wij zijn **de** administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen. Wij verzorgen uw financiële administratie, salarisadministratie, traktementsberekeningen en begraafplaatsenadministratie. Daarnaast stellen wij graag uw begroting en jaarrekening op. Bovendien geven wij deskundig advies over verzekeringen en bieden wij ondersteuning bij ziekte of vacatures op het kerkelijk bureau. Waar kunnen wij u mee van dienst zijn?

De administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen

 KKA
Administraties & Advies
www.SilasGroep.nl/kka
Telefoon 033 – 467 10 12

KKA is onderdeel van de Silas Groep

> Column

School der kerken

Het maakte half juli nogal wat los - het bericht dat de TUK het ministerie van OC&W heeft verzocht te mogen verhuizen naar Utrecht. Studenten roerden zich. Terecht werd de vinger gelegd bij het belang van een concrete gemeenschap voor kerkelijke theologie. En de vraag klonk of een verhuizing de universiteit niet vervreemdt van de kerken. Deze vraag verraadt hoezeer is ondergesneeuwd welke wissel de synode/landelijke vergadering heeft omgezet in de omgang met de TUK. Vanwege dalende ledentallen en afnemende bereidheid te geven voor eigen kerkelijk werk staat het budget binnen de GKv al jaren onder druk. De quota binnen de NGK zijn sowieso wat lager. In het fusieproces is dat nogal een puzzel. Het is gelukt die te leggen, met stevige gevolgen voor de universiteit. Die ontvangt in het vervolg geen inflatiecorrectie, terwijl de kerkelijke bijdrage is gekoppeld aan de ontwikkeling van het ledental.

» Samenwerken is bittere noodzaak «

Niet meer dan logisch, zou je zeggen. Gewoon de broekriem aanhalen en wat minder ambitieus zijn, suggereert het deputatenrapport. Maar zo simpel is het niet. In het kwetsbare veld van de theologie is stilstand achteruitgang en voorstadium van opheffing. Ook inhoudelijk is er veel voor te zeggen de sterke positie van de TUK niet zomaar op te geven. Geconfronteerd met een mogelijke sterfhuisconstructie kreeg het College van Bestuur daarom armslag de universiteit op eigen kracht door te ontwikkelen. Waren samenwerken en ondernemen eerst nog een optie, nu zijn ze bittere noodzaak. Intussen blijven de kerken achter met een kloof tussen belofte en werkelijkheid. Terwijl in de nieuwe kerkorde staat 'De kerken onderhouden voor hun predikanten een academische theologische opleiding', is de toekomstbestendigheid van die opleiding geofferd aan de eigen financiële zekerheid. Heel begrijpelijk allemaal. De financiële uitdagingen zijn immers reëel. Hoed af ook voor de NGK, die verantwoordelijkheid nemen voor een universiteit, ook al ligt dat best gevoelig. Prijzenswaardig dat het Kamper College van Bestuur niet klaagt, maar de hand aan de ploeg slaat. Maar tegelijk verbijsterend en wellicht ook veelzeggend dat geen (oud-)deputaat, synodelid of journalist de simpele vraag heeft gesteld wat hier eigenlijk wordt weggegeven.

KOERT VAN BEKKUM IS UNIVERSITAIR
DOCENT OUDE TESTAMENT AAN DE TUK

Missionair werkplan in Overschie

Overschie is een stadswijk aan de westkant van Rotterdam, tegen Schiedam aan. De NGK Overschie telt ruim driehonderd leden en is een van de twee NGK-kerken in de stad. De gemeente heeft voor dit stadsdeel een missionair werkplan opgesteld. Daarin zijn bestaande activiteiten opgenomen en aandachtspunten voor verdere groei. Opvallend is dat die activiteiten ook diaconaal aangeduid kunnen worden. Die samenhang tussen diaconaat en missionair is actueel, zie bijvoorbeeld www.integralmission.nl. Het is dan ook logisch dat met de uitvoering van dit missionaire plan ook de samenwerking met de diakenen gestalte krijgt.

Een van de onderdelen in het plan is een voedselinzameling. Die was eerst bedoeld voor de Voedselbank. Maar kijkend naar de ingeleverde producten zijn de initiatiefnemers overgegaan tot het uitdelen van aparte pakketjes voor mensen die net niet voor hulp van de Voedselbank in aanmerking komen of daarnaast wel wat extra's kunnen gebruiken.

Wie zich zoals de Bethelkerk in de wijk presenteert, komt ook andere kerken tegen. Onder de koepel van Samen 010 worden in Overschie allerlei acties ondernomen; specifiek in Overschie gebeurt dit onder de naam *Serve the city*.

Een werkplan kijkt primair naar de toekomst, maar kan niet zonder evaluatie. De opstellers zijn daar eerlijk in. Over *Serve the city* melden ze bijvoorbeeld: 'Wel zien we dat het feit dat

er steeds een jaar tussen de acties zit het moeilijker maakt om relaties op te bouwen'. Het plan stelt ook vast dat extra aandacht voor de communicatie over al die mooie plannen en activiteiten met de gemeenteleden zeker nodig zal zijn. Overigens noteren de opstellers dankbaar dat een activiteit als *Eat and meet* toch tot een aantal serieuze relaties met mensen buiten de kerk heeft geleid'. Meer informatie staat op www.bethelkerkoverschie.nl onder het tabblad 'activiteiten'.

Tien voor tieners

Er verandert nogal wat in het leven van kinderen die overstappen van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. Wat voor hen gedaan wordt in de kerk, verandert mee. Om die overgang te markeren en goed te begeleiden, heeft de GKv Veenendaal-Oost een eigen manier bedacht: 'Voor deze kids zoeken we bidders...' De motivatie ervoor: 'Er gebeurt veel in de levens van deze jongens en meisjes. Daarbij is gebed onmisbaar. We willen u als gemeente daar graag bij betrekken.' De vraag aan gemeenteleden is: wie wil er bidden voor deze kinderen? De kinderen krijgen een kalender thuis, zij schrijven daar dingen op. Daarna krijgen de bidders de kalender, kunnen zij deze tien weken volgen en voor het kind bidden. Dat verklaart ook de naam: Tien voor tieners. De bidders krijgen ook de tip om de kinderen een kaartje of appje te sturen.

Bereid je voor op je uitvaart

'Er zijn veel onzekerheden in ons leven. Het enige dat we zeker weten is dat we vroeg of laat zullen overlijden tenzij Jezus voor die tijd terugkomt. In geval van een langdurig ziekbed kun je je op het sterven voorbereiden, maar vaak komt de dood plotseling.' Zo begint een document op de website van de Lichtzijde (samenwerkingsgemeente NGK-CGK) in Zoetermeer en van het Kompas (GKv Zoetermeer). In de documenten komt naar voren dat veel mensen het uitstellen om na te denken over het sterven en alle regelingen die rond het overlijden bestaan. Toch helpt het nabestaanden als jij je wensen een keer op papier zet en met hen bespreekt. Bovendien werkt dit ook als hulpmiddel voor jezelf: als je het een keer opgeschreven hebt, kun je er later mee verder en eventueel dingen in wijzigen.

» Wil je begraven worden of iets anders? «

In de documenten komen allerlei belangrijke vragen aan bod. Een van de eerste vragen die gesteld worden is eigenlijk vanzelfsprekend, maar ook verrassend: wil je begraven worden of stel je je wat anders voor? Cremeren kan ook. Het is ook mogelijk om je lichaam ter beschikking te stellen van de wetenschap. Andere vragen liggen meer voordehand:

heb je een tekst in je hoofd die op de rouwkaart komt? Is dat dezelfde als in de samenkomst? Waar wil je de samenkomst houden? Waar wil je opgebaard worden? Eventueel kan de predikant een kopie van de verklaring bewaren. Het document vind je op www.delichtzijde.nl onder het tabblad 'activiteiten'.

'Ik kom naar de kerk en ik neem mee...'

Hoeveel mensen zijn eigenlijk actief in een kerk? Dat zijn er meer dan je denkt! In het kerkblad van de NGK en GKv Sliedrecht, die een intensieve samenwerking kennen, worden al die 'activisten' genoemd. Daarbij gaat het niet om de meer vanzelfsprekende rollen zoals die van kerkenraadsleden, er worden vooral ook andere acties genoemd. Het zijn in alle gevallen zaken die 'even' moeten gebeuren: door bloemenbezorgers, kerkbladredacteurs, schrijvers, schoonmakers, oppassers, manusjes van alles, enzovoort

Actief zijn in de gemeente was ook het thema van een speciale dienst op 27 juni 2021: 'Ik kom naar de kerk en ik neem mee...' Een citaat uit de toelichting: 'Je kan naar de kerk komen om te ontvangen, maar iedereen heeft ook van alles te geven. (...) Echt iedereen heeft wel iets mee te nemen, zodat we met elkaar gemeente kunnen zijn.'

De bekering van Jezus' familie

‘Jullie zijn mijn moeder en mijn broers. Want iedereen die de wil van God doet, die is mijn broer en zuster en moeder.’
(Marcus 3:34,35)

Het *Familiediner* van Bert van Leeuwen heeft na meer dan twintig jaar nog steeds voldoende kijkcijfers. Ik denk, omdat kijkers veel herkennen in de moeizame en soms uitzichtloze familieverhoudingen. Maar ik vermoed ook dat mensen graag willen zien dat vergeving en verzoening toch mogelijk zijn. De vraag die bijna elke uitzending gesteld wordt: ‘Wat is nu de reden dat je toch naar het diner gekomen bent?’ Je ziet de tranen opwellen, hortend en stotend komt het eruit: ‘Gewoon, omdat ik van hem of haar houd.’

Ik moest hieraan denken toen ik nadacht over Jezus en zijn familie. Uit Matteüs 13:55 wordt duidelijk dat Jezus de oudste was in het gezin van minstens vijf zonen en twee zussen: Jezus, Jakobus, Jozef, Simon, Judas en dan nog twee zussen. Over vader Jozef hoor je na het begin van de evangeliën niets meer. Het is aannemelijk dat hij op jonge leeftijd gestorven is. Jezus wordt kortweg aangeduid als de zoon van de timmerman. Met andere woorden: iedereen wist nog wie Jozef was, maar hij behoorde intussen tot het verleden van het stadje Nazaret.

Vreemde move

Jezus had binnen dat gezin een eigen rol. Natuurlijk als oudste zoon, maar ook omdat Hij min of meer bij huis was blijven hangen en op een dag opeens het huis uit ging. Hij was toen al dertig jaar oud. In de ogen van zijn broers en zussen zal hij een vreemde move hebben gemaakt door naar Johannes de Doper in de woestijn te gaan, en opeens veertig dagen te verdwijnen. Daarna komt Hij weer tevoorschijn en roept her en der mensen op om Hem te volgen en zijn leerling te worden. Zijn moeder Maria zal hun vast wel eens verteld hebben over wat er gebeurde, toen hij twaalf jaar oud was en opeens verdwenen was. Dat ze Hem terugvonden in de tempel, discussiërend over de dingen van God. Op het verwijt van zijn ouders dat Hij niet zomaar ineens moest weglopen had Hij gezegd dat Hij bezig moest zijn met de dingen van zijn Vader. Jozef en Maria wisten op dat moment niet wat ze moesten zeggen.

Gek

Na zijn terugkeer uit de woestijn had Hij een groep van twaalf discipelen om zich heen verzameld en trok Hij het land door. Hele volksmassa's liepen achter Hem aan. Ze brachten zieken bij Hem en Hij genas ze. Bij voorkeur op sabbat, de dag waarvan iedereen wist dat die aan God gewijd was en dat je dan niet van alles en nog wat moest doen, als dat niet strikt nodig was. Maar Jezus gebruikte juist die dag. Intussen vertelde Hij over het koninkrijk van God en Hij zei dat God zijn Vader was. Dat konden ze maar heel moeilijk volgen.

De evangelist Marcus vertelt dat zijn familie dacht

>> *Zijn familie dacht dat Jezus gek was geworden* <<

dat Jezus gek was geworden, dat Hij zijn verstand had verloren. Daarom wilden ze Hem tegen zichzelf beschermen en Hem desnoods onder dwang mee naar huis nemen (Marcus 3:20,21). De mensen rond Jezus maakten Hem attent op hun komst. Maar Jezus liet hen staan en zei dat zijn moeder en broers en zussen de mensen zijn die doen wat God wil. Raadselachtige woorden. Hij liet zijn familie staan en ging verder met waar Hij mee bezig was. En Maria? Ik denk dat ze op dat moment niet goed wist wat ze ermee aan moest. In elk geval wordt niet duidelijk, dat ze achter haar oudste zoon ging staan. Jezus stond alleen.

Vreemde

>>

Een tijd later blijkt dat zijn broers cynisch zijn geworden over wat hun oudste broer allemaal zegt en doet. Ze zijn er klaar mee en pressen Hem om naar de toenmalige 'grachtengordel' van Judea te gaan (Johannes 7:1-5). Daar gebeurt het, niet hier in de provincie van Galilea. Ga daar nu maar naar toe, dan zien je leerlingen ook wat je in je mars hebt! Eerder wilden zijn broers en zussen Jezus dus beschermen tegen zichzelf. Maar als ze merken dat Jezus blijft volhouden, laten ze Hem min of meer vallen. Zoek het dan maar uit, ga dan maar richting Jeruzalem. Dan zul je wel zien wat er met je gebeurt. Ik vermoed dat ze hoopten, dat Jezus dan op zijn nummer gezet zou worden. In elk geval hoefde Jezus op hun bescherming niet langer te

» *Alleen zijn moeder volgde Hem nog, op enige afstand* <<

rekenen. Wat moet het verschrikkelijk zijn geweest dat het gezin waarin Hij opgegroeid was Hem als een baksteen liet vallen. Ze wilden niets meer met Hem te maken hebben. Zoals Psalm 69 zegt:

*'Niemand heeft respect voor mij!
Zelfs mijn familie wil me niet meer kennen,
ik ben een vreemde voor mijn eigen broers.'*

Zijn familie keerde Hem de rug toe. Ook toen Hij een keer in Jeruzalem was en aan het kruis werd gespijkerd. Alleen zijn moeder volgde Hem nog, op enige afstand. Zijn broers bleven weg. Jezus kon de zorg voor zijn moeder dus niet overdragen aan Jakobus, de broer onder hem. Daarom

Om over door te denken of door te praten:

- Als je zelf leeft met moeizame of uitzichtloze familierelaties, besef dan dat Jezus weet wat dat betekent.
- Jezus kan soms raadselachtig zijn in zijn woorden of daden, maar Hij schrijft je nooit af. Denk dus niet dat je niet meer bij Jezus kunt aankomen om wat je gedaan of nagelaten hebt, terwijl je misschien heel close met Hem bent geweest.
- Het is een groot verdriet, wanneer je familieleden of vrienden hebt met wie je het geloof in Jezus niet (meer) kunt delen. Dat kan naast verdriet ook terechte en onterechte schuldgevoelens oproepen. Je voelt je vaak ook machteloos om die ander te bereiken. Bid dat Jezus zichzelf op zijn eigen manier wil laten kennen aan hem of haar.

vroeg Hij zijn goede vriend Johannes om voortaan voor Maria te zorgen: 'Zoon, zie uw moeder...!'

Was daarmee alles gezegd en gedaan? Was het boek over zijn familie hiermee gesloten? Had Jezus op zijn beurt hen ook laten vallen en afgeschreven? Nee, vertelt Lucas in Handelingen 1:12-14. Als Jezus vanaf de Olijfberg opgevaren is naar zijn Vader in de hemel, gaan zijn discipelen terug naar Jeruzalem. Daar bidden ze vurig en eensgezind om de zorg van de Heer en de komst van de heilige Geest. Een aantal van hen wordt dan bij name genoemd. Aan het eind ook Maria, de moeder van Jezus en zijn broers. Dus ook Jakobus, Jozef, Simon en Judas. Ze waren daar niet, omdat ze nieuwsgierig waren om te weten wat er allemaal gebeurde. Nee, ze deden mee met de biddende gemeente! Kennelijk waren ze gaan geloven in hun broer. Jezus was meer dan hun broer, Hij was ook hun redder, hun messias!

Jezus, broer, messias

Hoe is die ommekeer gekomen? Wat is er opeens gebeurd? Een wonder waardoor ze plotseling heel anders zijn gaan denken over hun broer? Paulus maakt het duidelijk in een klein zinnetje in dat lange hoofdstuk van zijn brief aan de Korintiërs (15:7): 'Vervolgens is Hij, de opgestane Heer, verschenen aan Jakobus.' Jezus heeft Jakobus dus opgezocht na zijn kruisiging en opstanding. Net als aan de discipelen zal Hij de littekens in zijn handen en voeten hebben laten zien: 'Kijk Jakobus, Ik ben het echt. Je broer... Zoals jullie me gezegd hadden heb Ik in Jeruzalem laten zien waarvoor Ik gekomen was. Nee, niet om iedereen onderuit te halen en te showen dat Ik verreweg de machtigste en slimste ben. Ik ben gekomen om mijn leven

» *'Ik houd van je en ik wil nooit meer zonder je'* <<

te geven. En voor iedereen die zichzelf aan die liefde gewonnen geeft, is er toekomst.' Het kan niet anders of Jakobus is op zijn knieën gevallen, stamelend: 'U bent mijn Heer, Jezus, broer, messias, Ik houd van je en ik wil nooit meer zonder je!' Jakobus werd volgens het boek Handelingen een belangrijke steunpilaar in de gemeente van Jeruzalem en vertelde onvermoeibaar aan iedereen het goede nieuws van zijn broer en zijn Heer, Jezus Christus. Uiteindelijk stierf hij de marteldood.

ROEL VENDERBOS IS PREDIKANT VAN DE NGK KAMPEN, AFGESTAAN VOOR HET WERK ALS GEESTELIJK VERZORGER IN EEN VERPLEEGHUIS.

Lees-, kijk- en luistertips

VOOR GELOOFS- EN GEMEENTEOPBOUW

Kindertheologie

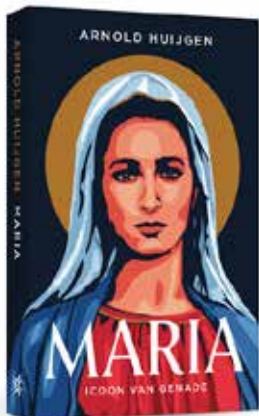
Hoe kom je met kinderen tot een geloofsgesprek? Waar raakt de Bijbel aan het leven van kinderen? Hoe kunnen kinderen hun plaats in Gods verhaal benoemen en ontdekken? Met het boek *Nooit meer een kleurplaat* wordt de gelovige ouder, leraar, kinderwerker en predikant ingewijd in kindertheologie, een ontdekkende manier van bijbellezen met kinderen. Maartien Hutter, een van de auteurs, zegt hierover: 'We willen vooral delen hoe je met kinderen de Bijbel kunt lezen en erover in gesprek kunt komen aan de hand van

kindertheologie. Het is een stukje theorie en achtergrond, maar we geven ook veel casussen, praktijkvoorbeelden en inspiratie. We willen je handvatten geven zodat je zin krijgt om zelf aan de slag te gaan en zo een beleving te creëren vol ontdekken, plezier en verbinding. Omdat dat jou en het kind zoveel moois kan geven!

Nooit meer een kleurplaat is geschreven door Maartien Hutter en Henk Kuindersma en werd uitgegeven door het Nederlands Bijbelgenootschap.

Icoon van de moeder en vrouw

'Mijn coronaproject' noemt Arnold Huijgen zijn boek in de inleiding. Al langer leefde bij hem de wens om meer te ontdekken over de rol van Maria in de theologiegeschiedenis. Doordat de wetenschappelijke agenda in 2020 behoorlijk werd schoongeveegd, kon hij werk maken van die wens. Het resultaat is het boek *Maria. Icoon van genade*, dat een protestantse kijk bevat op Maria, geworteld in zowel bijbelse als theologische en (kunst)historische bronnen.

De lezer zal mogelijk enige vooroordelen, gevoed vanuit weerzin tegen de katholieke Mariaverering, opzij moeten zetten. Wie nieuwsgierig is, wordt uitgenodigd om zijn of haar gedachten te laten gaan over Maria als dienstbaar meisje, moeder van de Verlosser, ideale vrouw en hemelkoningin. Huijgen wil met zijn boek bijdragen aan een gesprek over Maria dat gelovigen uit verschillende stromingen kan verbinden, in een werkelijkheid die hunkert naar tastbare hoop en genade. Moge zij daarin een voorbeeld zijn.

Op 8 september organiseert KokBoekencentrum een studiemiddag naar aanleiding van dit boek.

 www.kokboekencentrum.nl/studiedag-over-maria.

Seksisme, ook bij ons?

Het onderzoek van het Nederlands Dagblad (juni 2011) naar seksisme in de kerk deed behoorlijk wat stof opwaaien. Negen op de tien vrouwelijke voorgangers ervaren seksisme in hun werk. Dat gaat van 'foute' opmerkingen over uiterlijk of kleding tot openlijke twijfel aan de competenties van de vrouwelijke voorganger en zelfs ongewenste aanrakingen. Het onderzoek is gedaan onder vrouwelijke voorgangers en daarmee rijst het vermoeden dat slechts het topje van de ijsberg in beeld is gekomen, wat dit onderwerp betreft.

Om op een goede manier over dit onderzoek en over seksisme in jouw gemeente in gesprek te komen, reikt het netwerk Gelijkaardig leiderschap enkele handvatten aan. Op vrijdag 24 september wordt daarnaast een lunchgesprek georganiseerd over seksisme in de kerk. Meer informatie is te vinden op www.missionederland.nl/gelijkaardigleiderschap/seksisme. Via deze site kun je je ook aanmelden voor het lunchgesprek.

Liturgie, een levenslange oefening

Kerkdienst en verandering, ze worden vaak in een adem genoemd. Vraag wat er anders kan in de eredienst en de verlangens zijn niet van de lucht. Of het nu gaat om de preek, de liederen, de muzikvormen, het kan altijd anders. Het moet ook vaak anders. Ik denk dat kerkdienst en verandering inderdaad bij elkaar horen. Echte eredienst verandert je leven. Met die inzet heb ik een boekje geschreven voor bezinning en gesprek onder kerkgangers: *De hemel op aarde*.

Nu heb je natuurlijk allerlei soorten verandering. Er zijn ervaringen die je leven echt veranderen. Corona is zo'n voorbeeld. Er is ook een bekend rijtje ingrijpende gebeurtenissen: huwelijk, verlies van een geliefde, scheiding, ontslag enzovoort. Maar het geldt ook voor happeningen of indrukwekkende gebeurtenissen: een spannende klimtocht, een spetterend megafeest, een meesterlijke voorstelling. De ervaring maakt dat je daarna anders in het leven staat. Trouwens, ook een bijzondere ontmoeting kan dat effect hebben. Verandering mag je zeker verwachten als je God ontmoet. Hij verandert mensen. Wie Christus echt ontmoet, heeft de Vader gezien. Dan gaat genade je leven stempelen. Je komt in een proces van vernieuwing. Ik weet zeker dat de kerkdienst daarbij

een rol speelt. En dan de vraag: vallen die twee samen? Moet een kerkdienst een *life changing happening* zijn om echt God te ontmoeten?

Verlangens

Voor het antwoord op die vraag is het goed om eerst even na te denken over onze verlangens. Rond de liturgie leven nogal wat verlangens in de gemeente. Om daaruit een beetje wijs te worden, helpt het om te kijken waar die verlangens vandaan komen. Ik maak daarbij onderscheid tussen *directe* verlangens en *vormende* verlangens.

Directe verlangens zijn vaak op staande voet te vervullen. Als je honger of dorst hebt, kun je dat verlangen meteen stillen. Als je naar rust verlangt, zoek je een eenzame plek op of je gaat naar bed. Met *vormende* verlangens werkt het heel anders. Deze verlangens gaan over wie je wilt zijn. Dit gaat dus veel dieper. Wil je een rechtvaardig mens zijn, dan heb je daar behoorlijk wat oefening voor nodig. Maar het is een bijzonder vormend verlangen,

omdat het je laat groeien in je mens zijn.

Het is mooi als deze twee soorten verlangens in elkaars verlengde liggen. Maar soms botsen ze met elkaar. Als je bijvoorbeeld een gezond mens wilt zijn (vormend verlangen), is het niet altijd verstandig om meteen wat te eten als dat directe verlangen bij je opkomt.

Als je nadenkt over verandering in de liturgie, komen er

» Echte eredienst verandert je leven «

vaak allerlei directe verlangens naar boven. Is de muziek naar je zin? Spreekt de voorganger je aan? Voel je je op je gemak in de liturgische sfeer? Ik vind dat belangrijke vragen en verlangens. Maar ze worden richtingloos als je niet vraagt naar de drijfveer die eronder ligt. Daarom pleit ik ervoor om eerst de vraag naar de *vormende* verlangens te stellen. Wie wil je zijn? In mijn boekje probeer ik dat bespreekbaar te maken: wat gebeurt er onder de zichtbare en voelbare laag van de uiterlijke liturgie? En hoe is de geloofsomgang van de gemeente met haar God van invloed op de vorm die de liturgie krijgt?

Raken

Wij zijn in onze tijd gevoelig geworden voor *performance*. Of het nu gaat om een songfestival of een filmgala, een EK-wedstrijd of een theatervoorstelling, de performance moet raken. Er moet iets gebeuren. En dan vooral: er moet iets met *mij* gebeuren. We willen effectief geraakt worden. Als je dat toepast op de kerkdienst, komt dat eigenlijk best wel goed uit. God spreekt ons immers metterdaad aan. Tijdens de kerkdienst heb je een ontmoeting met de Koning van hemel en aarde. Geen popidool of sportheld die daaraan kan tippen. En wat God zegt, heeft ook echt effect. Zijn Woord doet wat Hij wil (Jesaja 55:11).

Dat betekent nogal wat: vrede voor mensen die bij God vandaan gegroeid waren. Leven voor mensen die aan de dood overgeleverd zijn. Dat effect komt duidelijk vanuit God, maar mensen bedienen het aan ons. Je voelt haast wel aan dat je dat ook te gladjes kunt zeggen. Want gebeurt dat nu ook echt in elke kerkdienst, dat je vervuld wordt met vrede? Sterker nog, blinkt elke kerkdienst ook echt uit door een goede performance? Nee dus! Dan is de vraag: hoe komt dat dan? Zijn de mensen die de liturgie dragen te weinig effectief bezig? Sta ik als kerkganger genoeg open voor wat God doet? Die twee dingen hangen natuurlijk wel samen.

Nieuwe samenleving

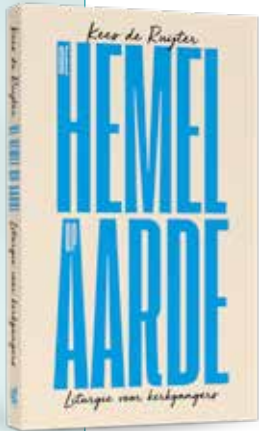
»»

Aanbieding: boek cadeau bij *OnderWeg*

Wie nu een abonnement neemt op *OnderWeg* krijgt niet alleen korting, maar ook het boek *De hemel op aarde, Liturgie voor kerkgangers* cadeau. In dit verdiepende boek voor de gemeenten besteedt Kees de Ruijter aandacht aan allerlei aspecten van de liturgie. Om het gesprek op gang te brengen en op een zinvolle manier te voeren, staan in het boek ook verwerkingsvragen voor kleine groepen of voor persoonlijk gebruik.

Meer informatie over deze actie staat op pagina 36. Of ga naar www.onderwegonline.nl/papier-plus of www.onderwegonline.nl/digitaal.

Laten we daarom nagaan om welke verandering het precies gaat in de eredienst. Kort samengevat zou ik zeggen: in de kerk komt een nieuwe samenleving tot stand. Dat begint bij Christus die zijn leven ervoor gaf. Mensen die gedoopt zijn, vormen daarom een gemeenschap die één is in Christus. Dan ga je iets zien dat in deze wereld ongehoord is: hun levensorde wordt getekend door geloof dat in liefde werkt. Praktisch betekent dit: ze leren luisteren door de ander te aanvaarden, ze spreken tot opbouw van de ander en van de gemeenschap en als ze bezig zijn is dat om elkaar te dienen. Vergelijk dat met wat er in deze wereld gaande is. Er is geen grotere verandering denkbaar. Let eens op wat er in een parlement gebeurt, wat regel is in politiek en samenleving, hoe mensen elkaar kwijtraken, soms zelfs de tent uitvechten. Zo bezien is een kerkdienst een wonder van verandering. Niet dat het allemaal in een keer klaar is. Bepaald niet. Daarvoor is nodig dat we telkens opnieuw onze bron zoeken in God. Samen oefenen om gemeenschap te zijn, ons leven vernieuwen in God, Hem alle eer geven. Dat is dus ook precies wat we in elke kerkdienst doen.

Lichaam

Sta dus stil bij wat er gebeurt als je deelneemt aan de liturgie. Alleen het deelnemen al. Het meeste gaat namelijk langs je heen als je toeschouwer bent of blijft. Toch overkomt ons dat vaak. Dat je wat consumerend in de kerk zit of misschien zelfs afstand neemt. Van

oefenen komt dan weinig terecht. Oefenen vraagt om meedoen. Daarbij heb je trouwens je hele lijf nodig. In een gereformeerde kerk kun je dat best gauw vergeten. Dan wordt het een gebeuren van alleen maar woorden. Maar blijft het daarbij, dan zijn het loze woorden. Dat kan heel anders: als de gemeente echt lichaam van Christus is, gaat lichaamstaal volop meedoen in de liturgie.

Met dat lichaam is de hele gemeente in beeld. Ga dus niet alleen voor jezelf in de kerkdienst zitten om er het shotje te halen voor komende week. In de coronatijd heeft onze persoonlijke voorkeur volop kansen gehad. Je kon zelf kiezen of, wie, waar en wanneer je keek. Hopelijk leren we weer om dat anders te doen. Gemeenschap is immers een basistrek van de liturgie. Geloven kun je niet op je eentje. Leermomenten genoeg dus om de kerkdienst anders te

» In de kerk komt een nieuwe samenleving tot stand «

vieren en te beleven. Behalve deze bespreek ik in mijn boekje nog meer aandachtspunten. Want zo verandert ons leven, dat is mijn vaste overtuiging. Niet zo zeer als een eenmalig *life changing* event. Maar als een levenslange oefening om hier op aarde het lichaam van Christus te zijn: de hemel op aarde.

KEES DE RUIJTER IS EMERITUS HOOGLERAAR PRAKTISCHE THEOLOGIE AAN DE TUK

Samenvatting

- Liturgie is een opwindend gebeuren: je gaat naar de God van hemel en aarde!
- Daarom moet de eredienst geen *once in a lifetime event* zijn.
- Het is eerder een levenslange godsdienst-oefening.
- Zo werkt de lange adem van de Geest.
- Doortrekt eredienst op die manier je leven, dan komt de hemel op aarde.

Weefsel van vertrouwen

De gemeenschap van Christus kan veel goeds geven aan jonge mensen door aandacht te hebben voor hun leefwereld. Een kerk die de rust heeft om die investering te doen, bouwt aan een weefsel van vertrouwen. Dat weefsel van vertrouwen bestaat uit aandacht voor de omgang met elkaar en het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling. Het weefsel wordt bijeengehouden door het evangelie.

Sleutelbegrippen zijn acceptatie, vertrouwen en respectvolle gelijkwaardigheid. Een gemeenschap die accepteert dat jonge mensen, net als iedereen, met eigen vragen rondlopen en die vragen serieus neemt, zo'n kerk bouwt aan vertrouwen. Jongeren zijn er niet op uit alle aandacht voor zichzelf te vragen en respecteren ook dat mensen in andere levensfasen weer met andere vragen zitten.

De aandacht die jongeren krijgen, is vrijwel altijd gericht uit het perspectief van de volwassene. Jongeren ervaren dan geen respectvolle gelijkwaardigheid. Neem de tiener die onregelmatig aanwezig is in de kerk. Dat heeft niet altijd te maken met gebrek aan interesse. Een jongere die vijf dagen naar school gaat en een zaterdagbaantje heeft, houdt maar één ochtend over om bij te slapen. Als je weet dat een groot deel van de jongeren een chronisch slaapttekort heeft, kun je daar anders op reageren dan met afkeuring dat ze niet in de kerk waren.

Zingeving

Het leven zit vol verrassingen, leuke en vervelende. Jonge mensen willen daar de eerlijke emoties bij horen. Ze willen doorpraten over de gedachten en gevoelens, om van elkaar te leren en te ontdekken waar de ander staat. Deze gesprekken herinneren ze zich later als ze

zelf in een soortgelijke situatie terechtkomen. Het is dus belangrijk dat volwassenen eerlijk en open spreken over hun ervaringen. Door zelf kwetsbaar te zijn, durven jonge mensen ook hun kwetsbaarheid te tonen en groeit het onderlinge vertrouwen. Het vertrouwen vormt dan een verweving van twee levens, een weefsel van vertrouwen.

Volwassenen die eerlijk zijn over hun ervaringen laten bijna vanzelf zien welke rol het evangelie speelt in hun leven. Het geloof geeft het leven inhoud en zin, dat geldt ook voor jongeren. Bandjes en beamers waarderen ze wel, maar bieden geen zingeving. Die ontstaat wanneer woorden en daden met elkaar verbonden worden. Jonge mensen willen bijvoorbeeld de intentie van het gebed terugzien in de praktijk. In de kerkdienst bidden voor jeugdwerk zonder dat jonge mensen een gelijkwaardig plek geboden wordt, heeft weinig zin. Net zomin als gebed voor relaties van jongeren zonder een openhartig en kwetsbaar gesprek over het omgaan met je eigen seksualiteit.

Vertrouwen

Wat het zwaarst drukt op mensen in deze tijd, is het idee dat we het allemaal zelf moeten kunnen. Dat geldt niet alleen voor jonge mensen, maar ook voor ouders bij de opvoeding en begeleiding van hun kinderen. Onze vragen zijn te groot om alleen te kunnen beantwoorden. Waar zoeken we dan hulp? De allerbeste plek is een gemeente van Christus die investeert in een weefsel van vertrouwen. Een omgeving waarin vertrouwen de richtlijn is; waar ik mijn kwetsbaarheid durf te laten zien en voorzichtig omga met de kwetsbaarheid van jou.

PAUL SMIT IS JEUGDWERKADVISEUR BIJ KERKPUNT

> De rubriek Jeugdwerk heeft een uitgebreide onlineversie. Dit online deel biedt extra verdieping, bronnen en adviezen om praktisch met het thema aan de slag te gaan. Ga naar www.onderwegonline.nl/jeugdwerk-OW711.

A portrait of a woman with long, wavy, light brown hair, smiling slightly. She is wearing a dark blue top with a white paisley pattern. The background is a blurred outdoor setting with greenery and a stone wall.

ANNELOES VUIJK WAS VERPLEEGKUNDIGE
IN AFGHANISTAN.

**‘Waarom zijn we
hier zo bezig met het
mooie plaatje?’**

Anneloes Vuijk is gezegend met een enorme dosis geloof en wilskracht. Het bracht haar naar Afghanistan. Maar ze leerde het afgelopen jaar ook de keerzijde van die kracht kennen toen ze door corona bijna van haar sokken geblazen werd. 'We moeten weer leren dat het leven niet perfect is, of pijnloos.'

V

oor Anneloes stond al vroeg vast wat ze met haar leven wilde doen, namelijk: opkomen voor kwetsbare mensen. De thuissituatie met een vader die

psychiatrisch patiënt is, was hier vormend in. Ook had ze als jong meisje al veel interesse in geloof. 'Ik had een vriendinnetje dat bij de Jehova's Getuigen zat en ik ging met haar mee. Maar ik bezocht ook een moskee en op mijn dertiende las ik al een boek over het boeddhisme. Ik was gewoon nieuwsgierig en dacht: er moet iets zijn. Ons gezin ging naar de synodaal gereformeerde kerk, een behoorlijk vrijzinnige kerk. Thuis werd wel uit de Bijbel gelezen, maar die werd vooral gezien als boek met mooie verhalen. Jezus stond bij wijze van spreken in hetzelfde rijtje als Ghandi. De boodschap die ik heb meegekregen is: draag bij aan de wereldvrede en zorg voor de aarde. Het aspect van een persoonlijke relatie hebben met God was veel minder aanwezig.'

Als net zeventienjarige veroorzaak je een schok in jullie gezin door bekend te maken dat je HBO-V wilt gaan studeren aan de Christelijke Hogeschool Ede.

'Mijn ouders waren verre van enthousiast en vroegen zich af of ik daar wel zou passen. Met mijn geverfde haren en wijde broeken, als drummer bij een metalband en uit een feministisch nest was het ook zeker geen vanzelfsprekende keuze', lacht ze. 'Maar tijdens de Open Dag werd ik geraakt door de positieve sfeer. Toch was het eerste jaar echt lastig voor me, het was een ware cultuurschok. Ik sloot me aan bij de christelijke studentenvereniging Alpha en kreeg daar ruimte voor al mijn vragen over God en geloof. Ik mocht tegen dingen aanschoppen en werd daar geaccepteerd zoals ik was.' Een van de docenten die les gaf op HBO-V was ook stafflid van de studentenvereniging IFES Nederland.

Enigszins tot haar verbazing vroeg deze docent Anneloes om een bijbelstudieconferentie mee te helpen organiseren. 'In de aanloop naar die conferentie vroeg ik me af: wat geloof ik eigenlijk zelf? Heel stapsgewijs ben ik toen tot persoonlijk geloof gekomen. Achteraf hoorde ik dat er heel stevig voor me gebeden is door klasgenoten in dat eerste jaar op de CHE.'

Je ontmoette Jaap en jullie deelden de visie om er te zijn voor de meest kwetsbaren. Dat resulteerde uiteindelijk erin dat jullie wilden gaan werken in Afghanistan.

'In 2010 maakten we een visietrip om kennis te maken met het land en te onderzoeken of dit onze plek zou kunnen zijn. Het is een ingewikkeld land, maar we konden ons toen nog redelijk vrij bewegen. Maar dat veranderde snel daarna. Toen we nog in onze oriëntatiefase zaten, belde de toenmalige leidinggevende ons huilend op om te vertellen dat een teamgenoot was overleden als gevolg van een aanslag. Dat nieuws kwam zeker binnen en ik moest huilen, maar het zette onze uitzending niet op losse schroeven. Want direct daarop dacht ik: dit is de plek waar wij naartoe moeten, want God is daar aan het werk. Ik ben iemand met heel sterke overtuigingen.

Als ik ergens in geloof, dan ga ik ervoor. Dat is mijn kracht, maar ook mijn valkuil.'

>>

Anneloes Vuijk (1984) is getrouwd met Jaap en samen hebben ze drie kinderen. Anneloes werkt als regieverpleegkundige op de geriatrie-afdeling van Ziekenhuis Gelderse Vallei. Ze zijn lid van De Pelgrim (NGK) in Ede.

Wat was jouw rol in Afghanistan?

'Ik was gevraagd als hoofd van de verpleegkundige afdeling van een ziekenhuis en zou daar als betaalde kracht aan het werk gaan. Daar heb ik bewust van afgezien, omdat ik wist dat ik dan mee zou moeten gaan in het culturele spel van hiërarchie dat daar sterk aanwezig is. Ik wilde juist werken aan goed contact met collega's en stelde daarom voor om aan de slag te gaan als meewerkend en coachend verpleegkundige, onbetaald. Ik ben ervan overtuigd dat ik op die manier meer heb kunnen bijdragen om de kwaliteit van het ziekenhuis op te krikken dan ik had gekund in die hogere functie. Het riep uiteraard ook veel vragen op bij de Afghaanse collega's, want waarom greep ik die kans niet?'

Hoe legde jij dat uit?

'Ik vertelde dan dat ik zoveel heb gekregen, zowel op geestelijk als fysiek vlak. Waarom zou ik dat dan niet

om naar de plek te gaan waar we ons geroepen voelden. Nu waren we hier, terug in Nederland en ik had geen idee wat we moesten. We kregen goede begeleiding om onze periode in Afghanistan emotioneel af te sluiten, maar toen volgde een heel onzekere en intense periode. Mijn man Jaap kreeg een nieuwe baan waarin hij op en neer reisde naar een ander conflictgebied, terwijl ik in Nederland werkte en woonde met onze drie kleine kinderen. Terugkijkend begon ik toen roofofbouw te plegen op mezelf. Dat hield ik lang vol, tot afgelopen januari.' Vlak voordat de coronacrisis uitbrak, kreeg Anneloes een nieuwe functie als regieverpleegkundige op de ouderenafdeling in Ziekenhuis Gelderse Vallei. Corona gooide niet alleen het hele ziekenhuissysteem overhoop, maar vroeg ook op persoonlijk vlak het uiterste van Anneloes.

'Tijdens de eerste golf werden alle roosters ingetrokken

» 'We wisten dat we ons niet wilden opofferen' «

willen uitdelen? Dat ik de basisschool heb gedaan als vrouw is in die context al een enorme voorsprong. Of dat ik al mijn leven lang toegang heb tot gezonde voeding. Het feit dat ik me als vrouw heb mogen ontwikkelen, dat ik geleerd heb zelfstandig na te denken. Dat ik toegang heb tot de Bijbel in mijn eigen taal. Dan kun je toch niet anders dan uitdelen? Ik wilde de vrouwen zeggen: je bent zo geliefd. Je waarde wordt niet bepaald door wat je schoonmoeder tegen je zegt of door je man die je slaat. Dat is het voornaamste dat ik wilde meegeven aan deze vrouwen: je bent zo geliefd.'

Intussen werd de situatie in Afghanistan steeds gevaarlijker. Anneloes en Jaap leefden al met voorzorgsmaatregelen. Zoals elke dag op een ander tijdstip het huis verlaten om geen patroon achter te laten wat je een gemakkelijker doelwit maakt voor een aanslag. In 2014, toen het gezin op verlof in Nederland was, kregen ze opnieuw bericht dat er een aanslag was gepleegd op een bevriend gezin met dodelijke afloop. Het waren nu geen willekeurige aanvallen meer; de community werd doelwit.

Wat deed dit nieuws met jullie?

'We hadden inmiddels kleine kinderen. Hoe graag we er ook wilden zijn voor de kwetsbare mensen in Afghanistan, we wisten ook dat we ons niet wilden opofferen. Daarom besloten we om niet terug te gaan. Dat was heel moeilijk, want we hadden niet echt afscheid kunnen nemen. Ik was ook boos op God. We hadden immers alles achtergelaten

en was het onzeker of je de volgende dag moest werken. Vaak draaide ik late avonddiensten en moest de volgende ochtend om zeven uur weer aan de bak met het onderwijs voor de kinderen om dan 's avonds weer een late dienst in te gaan. Ik vond dat ik dit moest kunnen. Ik had immers de situatie in Afghanistan ook aangekund? In januari dit jaar werd ik om de haverklap ziek. Ik verloor mijn eetlust, had darmklachten en kon mijn bed niet meer uit. Regelmatig stond ik 's ochtends op en bad: "Heer geef me kracht, geef me geduld. Ik wil niet weer uitvallen tegen mijn kinderen en Jaap. Ik moet deze dag doorkomen, maar ik heb geen idee hoe." Er kwam ontzettend veel boosheid boven. Mijn overlevingsstrategie is namelijk vechten. Vroeger zei mijn moeder weleens tegen me: ga maar even schreeuwen op de dijk. Dat had ik dit jaar misschien wel vaker moeten doen. Ken je de term: HALT? Hungry - Angry - Lonely - Tired. Dat was hoe ik eraan toe was.'

Was dit een wake-up call?

'Ik ben echt geschrokken van mezelf. Er moest wat veranderen. Ik heb een dag ouderschapsverlof opgenomen en ben met een speciaal dieet begonnen, waardoor ik weer meer energie heb. In het begin vond ik het extreem egoïstisch om tijd voor mezelf te nemen. Normaal gesproken geef ik al mijn tijd weg. Maar ik heb ontdekt dat als ik mezelf geen tijd gun voor contact met God en met vrienden, ik uiteindelijk niks meer te geven heb. Het is een zoektocht, ook in mijn werk waar ik me heel verantwoordelijk voel voor het team. Hoe ga ik om met de ander zien, maar blijf ik tegelijkertijd ook mezelf zien? Want als ik nood zie, stap ik er automatisch in. Ik moet nu leren dat die nood er is, maar dat ik me ook mag afvragen: moet ik hier wel iets mee?'

Heeft deze confrontatie met jezelf ook je geloof beïnvloed?

'Het afgelopen jaar voelde ik me geestelijk onder enorme druk staan. Ook in Afghanistan leefden we in zo'n geestelijke hogedrukpan. Maar het grote verschil is dat we daar biddend in gingen vanuit de volle overtuiging dat we daar moesten zijn. Dan kun je in zo'n gekke wereld ontspannen leven, ondanks aanslagen en verlies van vrienden. We hadden intens verdriet en worstelden met God, maar God was erbij. Het afgelopen jaar heb ik geleefd met volledige stilte. Ik zeg weleens: in Afghanistan was het zwart/wit. Het duister en het licht was heel duidelijk. In Nederland is alles meer grijs. Het afgelopen jaar voelde ik me afgestompt. Niks raakte me meer. Maar het bijzondere is dat ik - terwijl ik er geestelijk helemaal doorheen zat - toch door God gebruikt werd. Ze is even stil en veegt een traan weg. 'Dat is zo ongelooflijk bijzonder om te ontdekken: het hangt niet van mij af, zijn heilige Geest werkt toch wel

door mij heen.'

Hoe verklaar je dat 'grijze' dat je in Nederland ervaart?

'Als je leeft onder hoge druk en vervolging, dan zie je scherp waar het op aankomt. Er is hier zoveel afleiding.

>> 'Je kruis opnemen is niet tof, dat is pijnlijk' <<

Hier stel ik mijn zekerheid weer op mijn baan of op wat andere mensen van me zeggen. Ook denk ik dat wij in Nederland de notie hebben dat het leven perfect moet zijn. Dat is de keerzijde van welvaart. We kunnen niks met lijden. Ook onze kerkdiensten moeten er goed uitzien, het kinderwerk moet goed geregeld zijn. Allemaal mooi, maar daar gaat het natuurlijk niet om. Het enige dat je nodig hebt, is elkaar. Dat we naast elkaar staan en vragen: hoe is het met jou? Dat we ons leven delen met elkaar en vertellen wat we met God meemaken of waarin we God juist kwijt zijn. We hadden een Afghaanse vriend en die stond soms ineens bij ons voor de deur en zei dan: ik kom even met jullie bidden, want hier in jullie huis voel ik vrede. Na tien minuutjes was hij weer weg. Daar leefde hij voor, voor zulke momenten. Hebben wij dat als Nederlandse christenen ook? Dat wij leven voor het contact met andere christenen en het contact met God?'

Hebben we lijden nodig?

'Als je door een moeilijke periode gaat, word je teruggebracht naar dat wat echt belangrijk is. Dus ik denk inderdaad dat het niet kan zonder pijn. Er staat niet voor niks in de Bijbel: neem je kruis op. Dat is echt niet tof, dat is pijnlijk. Waarom zijn we dan met z'n allen steeds maar bezig met dat mooie plaatje? Het leven is geen mooi plaatje. Natuurlijk, het evangelie is goed nieuws, maar niet pijnloos. Ik denk dat we dat weer moeten erkennen. Dan kom je tot elkaar en dan hebben we wezenlijke gesprekken, zoals nu. Als je die kwetsbaarheid durft aan te gaan, heb je als kerk ook impact. Daarom vertel ik hier mijn verhaal, ook over mijn worstelingen. Want iedereen, ook niet-christenen, verlangt uiteindelijk naar één ding: echtheid.'

ANNEMARIE VAN DEN BERG-NAP IS JOURNALIST EN CULTUREEL ANTROPOLOOG

GESCHIEDENIS VAN EEN RIJKE JOODS-SEFARDISCHE FAMILIE IN PARIJS

‘U liet uw gift en uw naam achter en vertrok’

‘Beste vriend, ik ga terug naar archieven. De sterke aantrekkingskracht omhoog naar die kamers op zolder, de personeelsvertrekken van honderd jaar geleden.’ Met deze woorden eindigt de korte eerste brief aan graaf Moïse de Camondo. Edmund de Waal schreef tijdens de recente lockdown vanuit zijn atelier in Londen achtenvijftig denkbeeldige brieven aan de rijke Joodse bankier, die leefde voor snelheid, wijn en kunst. Voor die tijd reisde De Waal vrijwel maandelijks naar Parijs en bracht hij veel tijd door in Camondo’s voormalige woonhuis.

Als lezer moet je er wel even inkomen, al zijn de brieven kort en bondig. Maar wat zit je nu eigenlijk te lezen? En waar gaat het naartoe? De Waal dwaalt door het huis, zoekt in het archief en overpeinst het nut van het bewaren. Dan schrijft hij: ‘Ik vind de uitgaven voor uw dochter. Voor uw schoonzoon. Voor hun kinderen. Ik vind dit moeilijk.’ Het zijn dit soort zinnestukjes die je bij de les houden, er gaat kennelijk een tragedie volgen. De Waal beschrijft eerst het mondaine leven van

de Sefardisch-Joodse familie, die er alles aan doet heel erg Frans te worden. Edmund de Waal dankt zijn eigen achternaam aan zijn Nederlands-Joodse grootvader, die trouwde met een nazaat van de rijke Joodse Ephrussi’s. Hij blijkt dus verre familie van Camondo. De brieven worden in dit boek afgewisseld met zwartwit foto’s, zonder onderschrift, die het beeld compleet maken. Als kunstenaar heeft De Waal ook in de tekst veel aandacht voor kleuren en vormen. Dat geeft het

verhaal iets traags, maar als lezer weet je al dat er nog wat gaat komen.

Camondo heeft zijn huis zelf laten bouwen en ook voor de inrichting tekent hij persoonlijk. Het meubilair komt uit de achttiende eeuw, de inrichting is vrijwel perfect en de kunst aan de muren komt van grote meesters als Monet en Renoir. Het huis ademt welstand, goede smaak en soliditeit. Marcel Proust is er een graag geziene gast, en de Dreyfus-affaire is regelmatig onderwerp van conversatie. Maar dan overkomt hem de eerste tragedie. Camondo's huwelijk met Irène loopt op de klippen, zoon Nissim en dochter Beatrice blijven bij hun vader wonen. Als de oorlog uitbreekt, moet Nissim onder de wapenen. Hij sneuvelt bij Verdun, Camondo is in diepe rouw. De kamer van Nissim moet onveranderd blijven, een monument voor zijn zoon. 'Wat betekent het om iets achter te laten, iemand achter te laten? Je wilt binnenkomen, gaan zitten en dicht bij iemand zijn. De ruimte bewaart de mogelijkheid dat hij of zij niet weg is.'

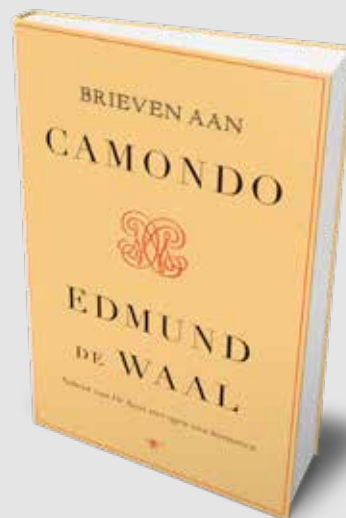
>> **Het huis ademt welstand, goede smaak en soliditeit** <<

Na Camondo's overlijden in 1935 erft de Franse staat het huis, ze moeten het openstellen voor publiek. Het Musée Nissim de Camondo is tot op de dag van vandaag te bekijken. Maar daarmee is deze geschiedenis nog niet helemaal verteld. De Tweede Wereldoorlog breekt uit. Alle inspanningen om goede Fransen te worden blijken ijdel, want de Camondo's zijn en blijven Joods. Het begint met giftige taal: 'De Joden kwamen arm naar een rijk land. Ze zijn nu de enige rijken in een arm land', aldus Pétain van het Vichy-regime. Camondo's kinderen en kleinkinderen Camondo gaan de treurige gang naar Auschwitz, alleen Irène overleeft het.

Brieven aan Camondo is een compacte roman, die aandachtig gelezen wil worden. Door de bijna koele weergave van de feiten, komt de tragiek extra diep binnen. 'U was een veeleisend man, dus ik zal het neerschrijven zoals het gebeurde.'

De familie is inmiddels helemaal van de aardbodem verdwenen, maar het huis is er nog, onveranderd. Het ontvouwt een geschiedenis die nooit afgesloten zal worden. De Waal schrijft aan Camondo: 'U werd zo'n subtiel passend, aangepast, perfect deel van de straat, de buurt, de stad, het land, dat u verdween. U liet uw gift en uw naam achter en vertrok.'

ARIE KOK IS JOURNALIST EN TEKSTSCHRIJVER

Naar aanleiding van:

Edmund de Waal, *Brieven aan Camondo*. Amsterdam (De Bezige Bij), 2021. 222 pagina's, €21,99, 9789403124513.

In het kort

- Subtiële roman die aandachtig gelezen wil worden.
- Voorwerpen spreken en vertellen hun verhaal.
- De roman raakt je juist in zijn soberheid.
- Dit boek laat zien dat giftige taal vaak een voorbode is van groter onheil.

Bonzen op de voordeur

De vaders en moeders zitten op kleurrijke kleden op de grond. Hun kind op de arm, op schoot, of liggend voor zich op de grond. Ik ben op Java en bezoek een levendige stadswijk in een kleine stad.

Hier krijgen ouders van kinderen met een handicap ondersteuning van een lokale organisatie. Gewoonweg door de ouders tweewekelijks bij elkaar te brengen, gebeurt er al veel. Ik zie het die morgen voor mijn ogen gebeuren in het wijkgebouw: er wordt gepraat, gelachen en gedeeld. Af en toe wordt een traan weggepinkt.

'Hoe is het om een kind met een handicap te krijgen?' vraag ik aan de ouders die om me heen zitten. Een moeder die liefdevol de rug van haar negenjarige zoon streelt, reageert: 'Dat is niet eenvoudig. Je vraagt je direct af: hoe gaan we dit redden? De reacties uit de omgeving maken het er niet gemakkelijker op.' Een andere moeder vult aan: 'Veel ouders houden hun kind in huis. Ze schamen zich.'

» 'Je vraagt je direct af: hoe gaan we dit redden?' «

'Weten jullie eigenlijk wel zeker dat jullie al deze kinderen in beeld hebben?' vraag ik. 'Jazeker', antwoordt dezelfde moeder vastberaden. 'Wij kennen in deze buurt alle gezinnen met een gehandicapt familielid. En wij kloppen net zo lang op de deur tot ze hier komen'.

Deze groep Javaanse ouders en hun kinderen ben ik nooit vergeten. Ze hebben mij laten zien hoe belangrijk het is om de ander werkelijk te zien. Ze stappen vanuit hun gesloten huizen naar buiten, in het licht. Ze delen ervaringen, helpen elkaar, en waar nodig dagen ze elkaar uit – zo nodig door te bonzen op de voordeur. Zo werken ze aan een volwaardige toekomst voor mensen met een beperking. De ander zien en gezien worden. De ontmoeting in Java laat voor mij een glimp zien van Gods koninkrijk. Als ongeziene zichtbaar worden, kunnen we ze onbeperkt welkom heten.

DICKY NIEUWENHUIS IS DIRECTEUR
VAN SEEYOU FOUNDATION

Nieuws

Komen en gaan

Aangenomen naar GKv Mussel: F. Rinkema (De Fontein, GKv Katwijk); De Rank (GKv), Zuidhorn: R. Tigelaar (GKv Hardenberg-Baalderveld-Oost).

Aan dominee G.W. Kroeze (41) is op zijn verzoek eervol ontheffing verleend uit het ambt van predikant. Hij was sinds 2017 verbonden aan de GKv Hoogvliet-Spijkenisse. Daarvoor diende hij vanaf 2011 de GKv Beverwijk.

Overlijden

Op 28 juli jl. overleed tijdens een vakantie in Kroatië Gerrit Hagens (67), predikant in de GKv. Na een opleiding theologie en klassieke talen diende Hagens vanaf 1983 achtereenvolgens drie gemeenten: Zwolle-Berkum, Rotterdam-Zuid en Zeist-De Bilt. In 2001 kreeg hij eervol ontheffing uit het ambt. Daarna doceerde hij klassieke talen en Oude Testament, onder meer aan de Passie in Utrecht. Op grond van in 2009 verkregen preekbevoegdheid ging Hagens in diverse gemeenten voor.

ADVERTENTIE

Lees *OnderWeg* nu via onze vernieuwde app!

OnderWeg digitaal lezen via de app: hoe doe je dat?

- Ga met de QR-code naar de website (www.underwegonline.nl/app).
- Meld je aan voor een app-abonnement, € 39,50/jaar.
- Je krijgt direct een e-mail ter bevestiging.
- Download de app in Google Play of AppStore.
- Gebruik de app door je e-mailadres en het wachtwoord in te voeren dat je per mail hebt gekregen.

*Gemakkelijk lezen en
doorklikken op je tablet
of iPad.*

*Meld je
hier aan!*

**Onder
Weg** HOOPVOL EN
INSPIREREND

OnderWeg online

> Op Twitter

Jan van der Stoep @JanvanderStoep

Laatst was ik met @ariekok in onze stamkroeg in Hooglanderveen. Zoals we wel vaker doen. In verband met een interview over wijsheid voor @onderwegonline. Met een kopje koffie. En na afloop een goed glas bier.

'Ik wilde me weer verwonderen over het leven'

'Filosofie helpt om een bescheiden mens te worden', is de diepe overtuiging van Jan van der Stoep. onderwegonline.nl

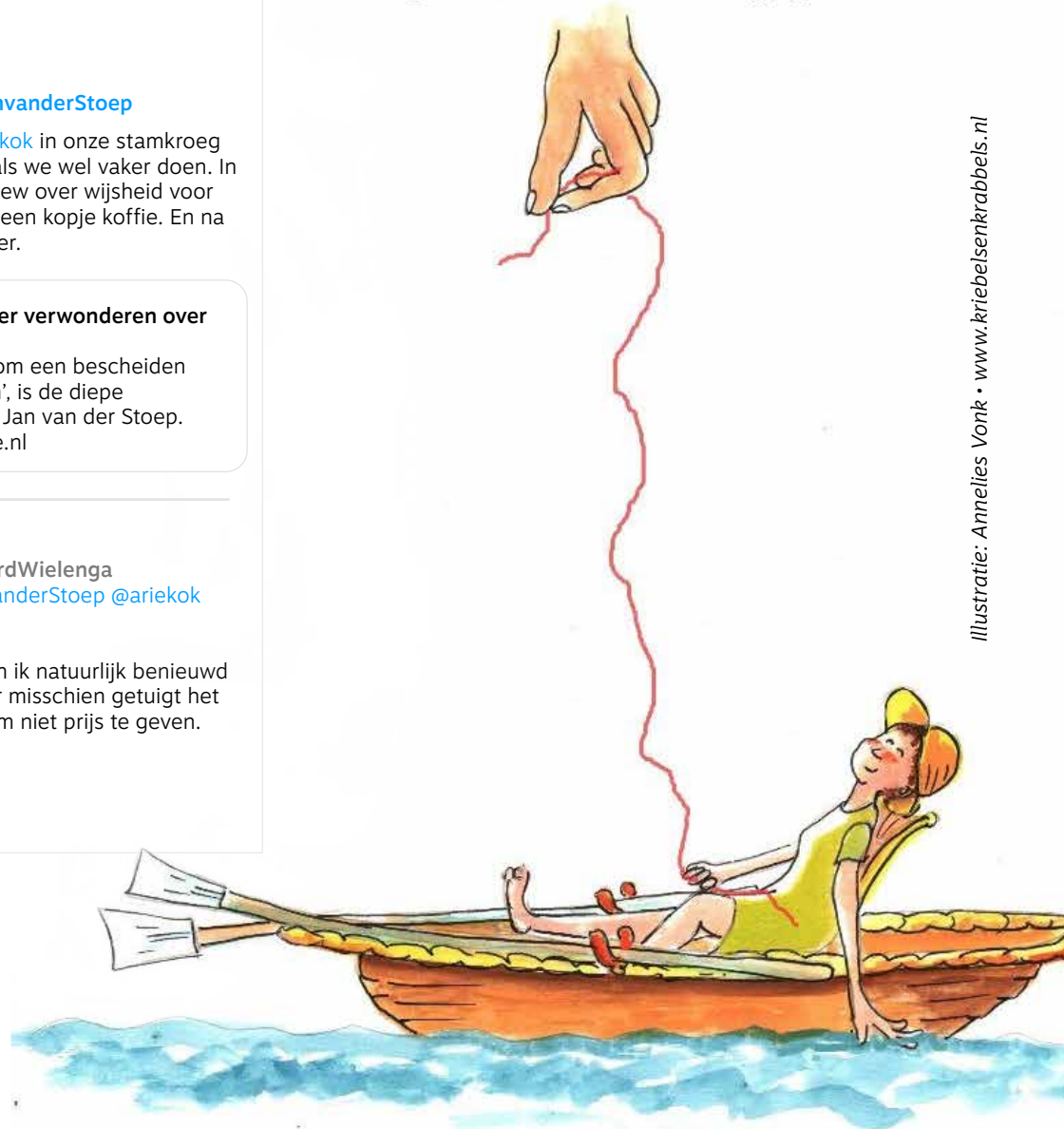
Sjoerd Wielenga @SjoerdWielenga

Als antwoord op @JanvanderStoep @ariekok en @onderwegonline

Mooi gesprek! En nu ben ik natuurlijk benieuwd welke kroeg dat is. Maar misschien getuigt het wel van wijsheid de naam niet prijs te geven.

GA VOOR MEER REACTIES NAAR:
www.twitter.com

'Rustig aan, dan breekt het lijntje niet.'

Illustratie: Annelies Vonk • www.kriebelsenkrabbels.nl

VOORUITBLIK

12

- Jongeren hechten aan rituelen. Ze spelen een belangrijke rol bij het verwerken van gebeurtenissen en geven rust in verwarrende tijden.
- Ook in de kerk helpen rituelen bij het overbrengen van geloofskennis- en -ervaring. Maar hoe?
- We onderzoeken hoe rituelen daadwerkelijk bij kunnen dragen aan verdieping van ons geloof en van het kerkelijk leven.

- We ontmoeten Rolie Barth. Na nog geen drie jaar predikantschap in de NGK moest hij vanwege ziekte zijn taak neerleggen. Zijn tijd besteedde hij aan het schrijven van *De kosmos en het leven*, een boek over de relatie tussen geloof en wetenschap.

De volgende editie van OnderWeg verschijnt op 11 september

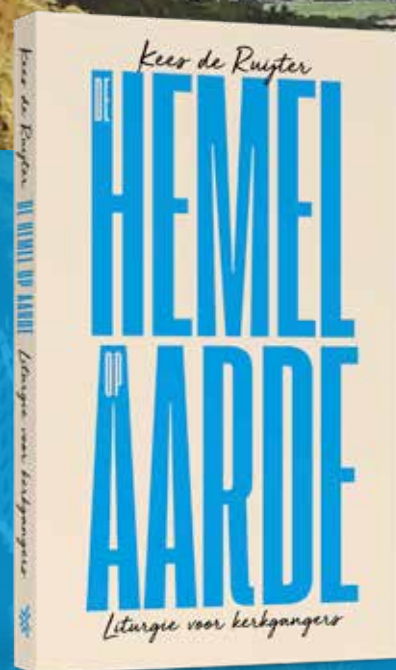
OnderWeg

HOOPVOL EN
INSPIREREND

Neem nu een abonnement op OnderWeg!

Krijg tot € 11,50 korting en ontvang gratis het boek *De hemel op aarde, Liturgie voor kerkgangers* t.w.v. € 17,99.

Achter alles wat mensen doen en meemaken in de eredienst, is God bezig. Vanuit dit vertrekpunt behandelt Kees de Ruijter in dit boekje de belangrijkste aspecten van de liturgie. Dit boekje helpt om het gesprek over liturgie zo te voeren dat je elkaar niet kwijtraakt, maar samen verbonden blijft in Christus.

Ik kies voor:

> **Jaarabonnement papier-plus** van € 61,50 voor € 50,- en ontvang gratis *De Hemel op aarde* t.w.v. € 17,99. Ga naar www.onderwegonline.nl/papier-plus.

> **Jaarabonnement digitaal** van € 39,50 voor € 30,- en ontvang gratis *De Hemel op aarde* t.w.v. € 17,99. Ga naar www.onderwegonline.nl/digitaal.

Deze aanbiedingen zijn geldig tot 1 november 2021 of zolang de voorraad strekt.

Je abonneert je tenminste voor de aangegeven periode en tot wederopzegging.

OnderWeg verschijnt elke drie weken.